

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.

Syllabus Dissect.
Hof. Jur. Cim.

1. Boehmer Sam. Ind. de executione poenarum ca-
pitalium honestate.
2. Boehmer Henning. de Crimine Suspecti.
3. — de Iniquitate et injustitia actionum
injuriarum.
- 4) — de poena sine crimine.
5. Boehmer de Probatione in Criminalibus Spuria.
6. Boehmer de Matrimonio coacto.
7. Boehmer quae Jure Patronatus genuinae repraesen-
tatio sistitur.
8. Boehmer de Jure Episcopali Principum Evangelico.
sum. casu
9. Boehmer de Jure ecclesiasticis non Unmündelstücken
Infn.
10. Boehmer de diverso Sponsalium et matrimonii
iure.
11. Boehmer de Collisione praesumptionum
12. Boehmer de Administracionibus bonorum ecclesiasticorum
tum seu Curatorum Verfahren

13. Boehmer. de Collisione probationum.
14. Streicher. de Incendiis
16. Krossius. de quibusdam observationibus aequitati se.
pugnantes circa proassum Denuncia.
Honorum qui in foed. Sax. ad mandatum
regium de duallio 1713 inualuit.
16. Languis. de Obligatione delinquentis ad poenam cor.
poris
17. Lange de Obligatione ad sustinendas poenas delin.
quentium, iure Divino et humano pra.
scriptas.
18. Leyser de iure perduellium privatiu. lici.
19. Krausius. de eo, quod iustum est circa poenam
furli iure Saxoniae, occasione mandati
regii: contra quosdam iniquos de
Hamburg und Dithm.
20. Wernher. de iure poenas in mulctam conuerten.
di, ~~ius~~ nobilibus, dominisq. iuris.
dictionis competente.
21. Leyser. de Supri iudicio civili.

22. Hommel. de Ratificatione confessionis. *forma.*
vis extorta.
23. Bauer. de veritate criminis perpetrati corpus
 delicti vocari solita in adultério.
24. Klugkist. de veris duellorum similibus. *von Raupff*
Wass
25. Schuboth. de condemnatione in expensas iurisiuran.
 di purgatorü comite.
26. Leysen. de Vi publica.
27. Tromman. de correali obligatione.
28. Stueres. de injuria magistratui illata.
29. Leysen. de Duce Romanorum antiquo et moderno
 circa rapinas.
30. Cramer. de delictis et poenis statuum imperii
 Romani Germanici
31. Rausnitz. quod in iudiciandis aliorum vitis re.
 ab ipis.
32. Hommel an et quatenus custodia corp. del.
 in processu criminali necessaria sit,

33. Rivinus.

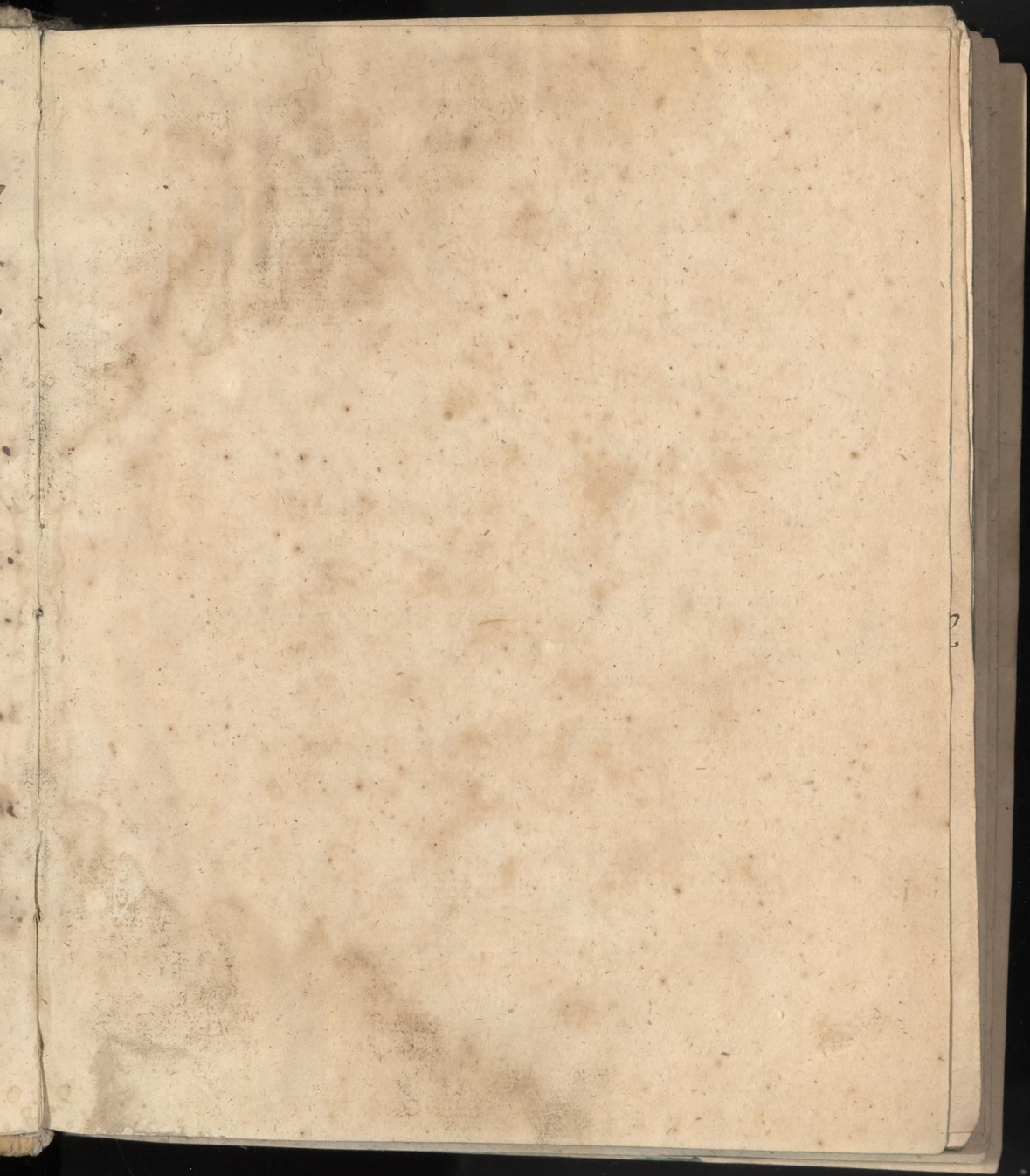
de Effectu Confessionis super
ratio dormientia sponte facta.

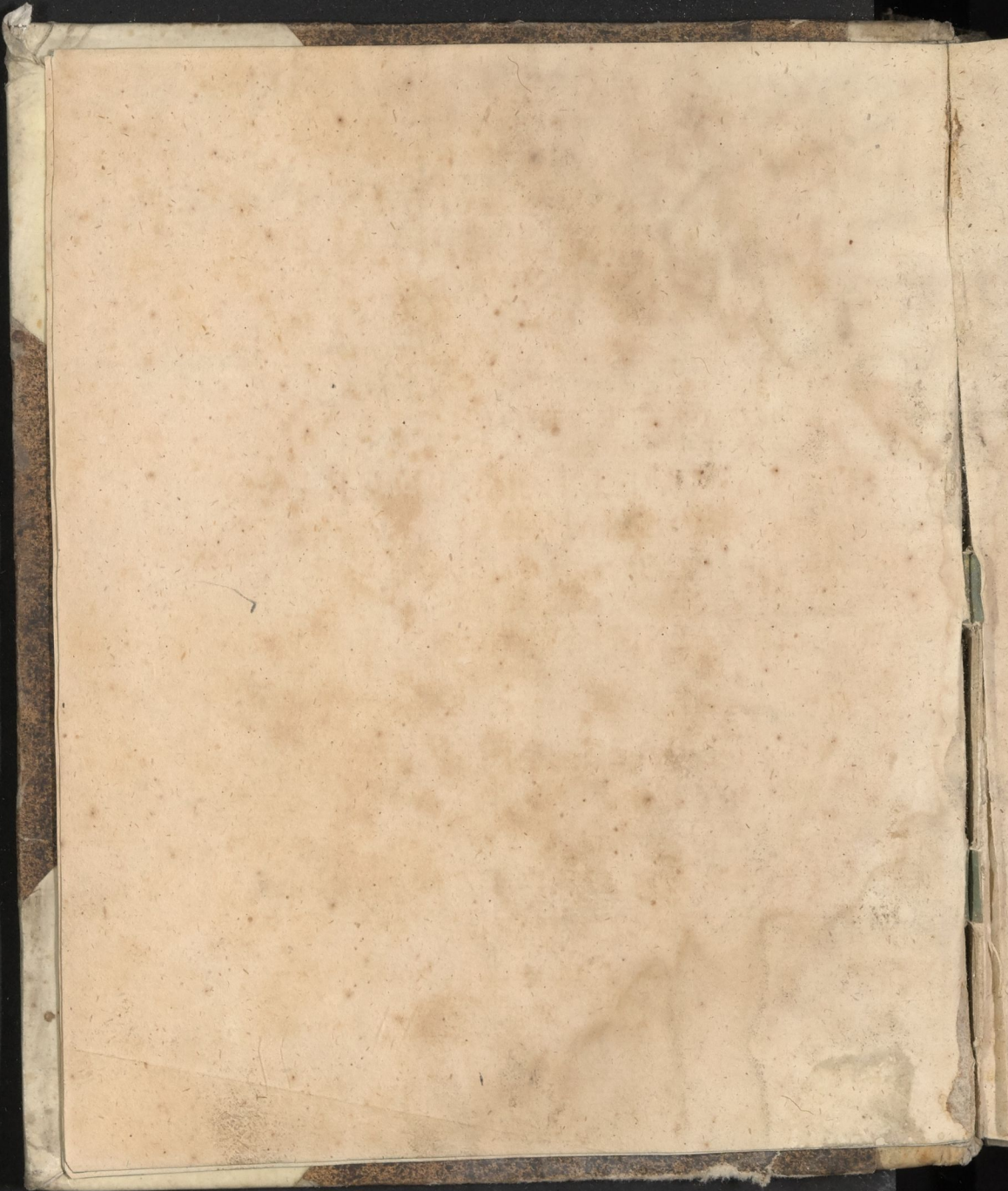
34. Itagonbruch

de Effectu Confessionis spon.
tanea in criminalibus defi.
ciente corpore delicti.

35. Simon

de impotentia conjugali, a
ciculo de matrimonio, rebus co.
gnatis

8.

DISSERTATIO IVRIS PVBLICI,
QVA DOCTRINA
DE
IVRE EPISCOPALI
PRINCIPVM EVAN-
GELICORVM

EXAMINATVR

ET

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORVSSIAE, MARCHIONE
BRANDENB. &c. &c.

IN ACADEMIA FRIDERICIANA

PRAESIDE,

DN. IVSTO HENNING. BOEHMERO,

D. PROF. IVR. ORDINARIO,
PATRONO AC PRAECEPTORE SVO COLENDO,
AD D. SEPTEMB. MDCCXII.

IN AVDITORIO MAIORI,
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBMITTITVR,
A

IOANNE CHRISTIANO DE BECQVER,
EQV. LVNEB.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS IO. CHRISTIAN. GRVNERTI, ACADEM. TYPOGR.
Recusa MDCCXXXVI.

(9)

IVRE EPISCOPALI
PRINCIPVM EVAN
GELICVM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
DN FRIDRICO WILHELMO
PRINCIPIS ELECTORIS
IN ACADEMIA FRIBERGIANA

DR THEODORUS BOEHLERUS
IN ACADEMIA FRIBERGIANA
MAGISTRI

IOHANNES CHRISIANUS DE BECO

EXAMINIS DOCTRINAE VVLGATAE,
DE
IVRE EPISCOPALI PRINCI-
PVM EVANGELICORVM.

CAP. I.
DEFATIS DOCTRINAE VVL-
GATAE DE IVRE EPISCOPALI
PRINCIPVM EVANGE-
LICORVM.

§. I.

Vulgata est plerorumque protestan-
tium Ictorum sententia, & com-
munis fere doctrina, principes
esse episcopos in suis territoriis, ade-
oque *inra episcopalia* ab eis *solitarie*
exerceri, non tamen eodem modo
sustinere enim principem euangeli-
cum duplicem personam, *Principis & Episcopi*, ita vt qua *Prin-*
ceps secularibus, qua *Episcopus*, ecclesiasticis praesit, ea dirigat,

Communis
doctrina de
iure episco-
pali princi-
pum Euan-
gelicorum
refertur.

de iis disponat, eodemque iure vtatur, quo Episcopi Catholici. Inde in Confistoriis protestantium quoque doctrinam de variis *iuris episcopalis* speciebus necessariam, adeoque sedulo separanda esse censent *iura ordinis, diacesana, iurisdictionis ecclesiasticae, & dignitatis*, & tandem inde concludunt, doctrinam iuris canonici de *iure episcopali* egregium praestare vsum in iure etiam publico, quando de euangelicorum principum *iure circa sacra* disquiritur. Ita censuere & adhuc hodie censent Theologi pariter ac ICti, ex quibus proceres tantum referre placet. Scilicet huius sententiae affectae sunt CARPZOV. *lib. 1. Iurispr. confist. def. 2. sqq.* IOH. GERHARD. *in loc. de Magistr. polit. §. 174. seqq.* LAURENT. OHM. *de iur. Episcop. concl. 20. tit. 6.* LINCK. *de iur. Episcop. c. IV. n. 103.* MYLER *de stat. Imper. c. 82. n. 5. & in Gamol. c. 8. §. 6.* KITZEL *de matrim. c. 10. th. 8. lit. d.* ZIEGLER. *de iur. Maieſt. lib. 1. c. 17. §. 3.* FINCKELTHAVS *de iure patron. c. 2. n. 10. sqq.* STRVV. *progymn. in tit. C. de Episc. aud. l. 13. qu. 1. & 2.* REINKING *de regim. secul. & eccles. lib. 3. class. 1. c. 10. n. 1. sqq.* GIBBERT. VOET. *P. 1. polit. eccles. lib. 1. tit. 2. c. 5. qu. 5.* MATT. STEPHANI *de iurisd. P. 1. c. 7. n. 472. & lib. III. P. 1. c. 1. n. 36.* BESOLD. *p. V. consil. 233. n. 24.* IO. GOEDDAEVS *Vol. IV. conf. Marpurg. conf. 50. n. 46.* ANDREAS KNICHEN *de sublim. territ. iur. c. 3. n. 233. seqq.* BRVNNEMANN. *consil. 142. n. 32 sqq.* SCHRADER *consil. 3. n. 381.* MEV. *p. III. decis. 15. n. 8. & decis. 134. n. 34. 35. & c.*

Ex falsis principis deducta (I) quod iura sacra clericis propria sint.

§. II. Vt vero euidencius mentem assertores iuris episcopalis declarent suam, supponunt, (I) iura principum circa sacra episcopis seu clericis propria esse, adeoque ad *principes, quatales*, haud pertinere posse, nec cohærere superioritati territoriali vel supremæ potestati: Aliam quippe esse potestatem *spiritualem*, aliam *secularem*, & *gladium duplicem* in republ. Christiana reperiri; imo quamuis vtraque potestas in *vno subiecto* concurrere possit, non tamen eodem modo eidem competere, vti philosophatur CARPZOV. *lib. 1. Iurispr. Confist. def. 2. n. n. sqq.* vnde & *def. IV. n. 1.* ius episcopale definit, quod sit *potestas Episcopo legitime & cononice electo, postulato, confirmato, consecrato, atque ordinato competens*, (II) Porro docent, prin-

principi quidem competere utramque potestatem tum *secu-*
lare tum *episcopalem*, sed diuerso modo: Nam, ait CARPZOV. *(2)* Quod
lib. 1. iur. iur. consist. def. XI. n. 24. secularem & politicam pote-
statem magistratus tenet iure hereditario, ut princeps politicus: iurisdictionem
at potestatem ecclesiasticam ex transactione Passauiensi, usque ecclesiasticam diuerso
dum amicabilem negotium religionis vniversale fueris composi- modo exer-
tum, VT PONTIFEX ET EPISCOPVS exerceat. Nequaquam ceant.
ergo diuersa hæ iurisdictiones misceri, sed diuersis in iudiciis tra-
ctari debent quia diuersa sunt; crucifixus & summa potestas:
miles & sacerdos: Imperator & pastor: regnum & patibulum:
corporalia & spiritalia: Arma & sacra: Bellum atque pax; Cæ-
sar & nuncius: Princeps & minister: Dominus & seruus. Mi-
rum sane est, crassimam hanc philosophiam, ab aula papali
Romana vnice deriuatam adeo omnium occupasse mentes, vt
iuris huius episcopalis fundamenta vbique allegent in asseren-
dis principum euangelicorum iuribus, quo ipso tamen sum-
mitati principum admodum officiant. Crassius adhuc philo- *(3)* Quod non
sophatur STEPHANI de iur. lib. II. p. 1. c. 7. n. 472. aiens: & proprio iure
quidem imprimis iura episcopalia ex quasi fiduciario contractu si- illam ha-
ue depositio sibi concedita & commissa & una cum iurisdictione beant sed fi-
sue iure episcopali territorium ipsam. Et paucis interiectis: duciario.
Atque hoc est, quod dicitur, principes seculares sustinere duplicem
personam, secularem & ECCLESIASTICAM h. e. principis &
EPISCOPI: Hanc ratione EPISCOPATVS; illam ratione terri-
torii. Non tamen eque principaliter utramque personam susti-
nent. Principaliter enim ratione territoriorum sunt seculares.
Quod autem simul ECCLESIASTICAM personam sustinent, id
fit minus principaliter, cum iurisdictionem ecclesiasticam exer-
ceant, NOM IVRE PROPRIO, vti secularem, sed concessione
imperatoris, vigore decreti Passauiensis. Addit lib. III. p. 1. n.
36. non perpetuo sed tantum ad instar depositi & ad interim h. e.
quoad usque vniversale aliquod concilium siue amicabile de re-
ligionis negotio inter imperatorem & pontificem fiat compositio.
Imo paucis interiectis addit, principes ratione iurium episco-
paliū esse depositarios siue nudos usufructuarios. Simili ratio-
ne ratiocinatur MYLER AB EHRENBACH de Gamol. c. VIII. §. 6.

6 CAP. I. DE FATIS DOCTRINAE VVLGATAE

asserens, quod iura episcopalia principes nostri habeant ex de-
 posito eorumque iurium fiduciarum possessores effecti sint. Quam-
 uis vero hæc philosophia satis crassa sit, nihilominus tamen ap-
 plausum apud recentiores inuenit, a quibus repeti, & STE-
 PHANI auctoritas subinde in subsidium vocari solet. vid. BE-
 SOLD. P. V. conf. 233. n. 24. BRVNNEM. conf. 142. n. 33. seqq. ME-
 VIVS p. 3. decis. 415. n. 11. HAVEMANNVS de iur. episcop. tit. 4.
 Ceterum qui quodammodo saniori philosophia vtuntur, &
 vtramque potestatem, *secularem & ecclesiasticam* a potesta-
 te territoriali repetunt, adhuc tamen distinguunt vtramque po-
 testatem, & *ecclesiasticam* secundum principia iuris canonici
 æstimandam esse censent, vt ex doctrina REINKINGII cit. l. ap-
 pareat, cui etiam MEVIVS cit. ll. ad stipulatur.

(4) Quod iura
 sacra ex
 doctrina iu-
 ris canonici
 repetenda
 esse conse-
 ant.

Sententia
 Textoris
 speciatim re-
 fertur.

§. III. Specialius de hoc themate egit TEXTOR *diff. de
 iure episcop. in terris statuum protestantium anno 1671.* cuius sy-
 nopsin breuiter dabo, vt inde appareat, qua ratione auctor do-
 ctrinam communem defendendam susceperit. Thei prima
 duo spectanda esse censet: (1) ius episcopale in se ex principiiis
 iuris canonici deductum; (2) ius episcopale in sensu restri-
 cto quatenus ex constitutionibus imperii nostri, pace religio-
 sa, instrumento pacis, & immemoralis temporis obseruantia
 principibus ac statibus protestantibus in suis prouinciis & di-
 tionibus competit. Quoad primum quædam de origine hu-
 ius iuris episcopalis præmittit, censetque *ius episcopale* illud,
 de quo agit, partim principum concessionibus, partim gen-
 tium populorumque, qui Christo nomen dederunt, toleran-
 tia atque consuetudine coepisse, principes tamen iura quædam
 sacra adhuc exercuisse, sensim tamen & pedetentim attrita.
 Hisce præmissis §. XII. seqq. de finitione CARPZOVII. §. ante-
 ced. adducta, hanc substituit, *quod sit potestas canonica curandi
 religionem & sacra resque ad ecclesias vel pia loca pertinentes
 cum iurisdictionis ecclesiasticæ exercenda cum prærogatiuis qui-
 busdam atque beneficiis Episcopo intra dioccesin competens.*
 Hanc definitionem in seqq. declarat, & speciatim iura epi-
 scopalia ex principiiis iuris canonici recenset & explicat vsque
 ad §. L. Inde transgreditur ad alteram partem, videlicet id

iura

iura episcopalia, quatenus in terris protestantium considerari possunt, asseritque §. 57. quod *quamvis de iure probabile videatur principes nostros atque status in suis territoriis potuisse sibi asserere potestatem in sacris iure principali vel superioritatis, etiam ante pacem religiosam, tamen fundamenta absque dubio sint clariora. pro asserendis principum statuumque protestantium iuribus sacris, quæ vel ex pace religiosa vel subsequuta immemorialis temporis observantia vel etiam ex instrum. pacis petuntur.* Ut vero appareat, autorem illa quoque communi doctrina deceptum fuisse, quod Principes Evangelici non proprio iure iura episcopalia exercerent, sed magis ex concessione interimitistica, paullo penitius eius conclusiones perlustrante sunt: Ait §. 58. *seg. posse quidem status dominos quodammodo dici iurium circa sacra, ita tamen, ut dominium eorum, si casus compositionis ecclesiasticæ contingeret, resolueretur.* Magis itaque *fiduciario* quam *proprio iure* circa sacra disponunt: nam si proprio iure circa sacra disponerent, resolutio hæc existere haud posset, cum illud *proprio iure* principes agere dicantur, quod ex *suprema potestate* per se fluit, quæ cum resoluti non possit, iura quoque hæc nunquam ad Episcopos redire queant. Inde quoque in §. 65. *in f.* mentem suam clarius exponit, asserendo, instrumentum pacis indistincte quoad omnes actus statuum imperii mediatorum iura episcopalia confirmare, adeo ut quicquid iuris fuit ante reformatam religionem episcopis, hoc nunc habeat circa curam sacrarum & religionis quilibet dominus territorialis intra suum territorium. Eadem principia inculcat in *ir. de iur. publ. stat. imper. tit. III. n. 63.* ubi primum iuris episcopalis caput ponit in iuribus ordinis, & subiungit, *principes & status, qui iura episcopalia habent non ipsos desungi hoc munere, sed ab his constitutos superintendentes sacerdotes ac pastores, quo ipso necessario supponit, habere quidem Principes etiam iura ordinis, in actu primo, sed non in actu secundo seu exercitio, quod vicariis suis committunt, quo ipso necessario principes, quatenus, iura episcopalia habent, in classem clericorum reiciuntur.* Denique n. 85. docet, non penes consistoria principum & statuum imperii sed penes ipsos iura episcopalia proprie esse. &c.

§. IV.

8 CAP. I. DE FATIS DOCTRINAE VVLGATAE

Tota tamen
hæc doctrina
non coheret.

Quod per
tria membra
ostenden-
dum.

Eruitur ve-
rus conce-
ptus iuris
episcopalis.

§. IV. Enim vero cum hanc doctrinam vulgatam de *iure episcopali principum evangelicorum* paulo penitus animo peruoluerem, insignes scopuli mox sese mihi obtulerunt, quos superari haud posse credidi, quamdiu sententiæ receptæ infisterem. Animaduenteram enim, reuera eo ipso minui potestatem principum nostrorum in sacris, & quamdiu hæc sub nomine *iuris episcopalis* adhuc defenditur, reuera tacite concedi, potestatem hanc principi *qua tali* haud competere, sed *clericis* propriam esse, vt proinde fingere necessum sit, principes nostros esse *episcopos* vel *papas* in suis territoriis. Inde vterius conclusiones plures falsas in praxin protestantium promanasse, imo & pontificiis ansam dari obseruauim, iura nostrorum principum circa sacra cauillationibus infirmandi, & nos fratres proprio gladio iugulandi. Vt itaque genuina facies horum iurium eminentiorum euoluatur, necesse est (I) fata eorum referre, (II) communem doctrinam examinare & emendare, & (III) conclusiones ex doctrina communi deductas subiicere & in melius mutare.

§. V. Vt autem, de quo disputetur, constet, *iuris episcopalis* præmittenda definitio. Duas iam ex CARPZOVIO & TEXTORE retulimus, quas quidem illustrat LINCKIUS *de iur. Episc. c. II. §. 10. seqq.* sed vt dubia non tollat. Definiendum autem est *ius episcopale* secundum conceptum iuris canonici, cum illud ipsum ad principes nostros translatum esse censeant. Cum vero hoc ipsum imperii circa sacra primariam partem & præterea officia pastoralia contineat, inde vix aliter ex mente canonum definiri potest, quam quod sit *potestas eminentior docendi & administrandi sacramenta, & simul imperium, a potestate seculari haud dependens, per ecclesiam, tanquam rempubl. quandam, exercendi in causis religionem, negotia ecclesiastica & personas ecclesiasticas concernentibus, quatenus a pontifice haud limitatum & restrictum est.* Definitionem hanc adæquatam esse ad mentem canonistarum patet inde, (1) quia episcopo adscribunt *iura ordinis*, quæ potissimum versantur circa munus docendi & administrationem sacramentorum quæ inde dependent; est verò hæc potestas in
epi-

episcopis *eminentior*, vt, a simplicis sacerdotis potestate distinguatur: (2) quia etiam episcopo suo adscribunt *imperium in sacra*, quod distinguunt in *iurisdictionem ecclesiasticam, legem diocesanam & dignitatem*, & has tres classes fere omnia iura circa sacra referunt, prout B. LINCKIUS *de iure Episcop. c. X. seqq.* ostendit: (3) quia tale imperium in ecclesiastica & sacra principibus competere negant, adeoque simul afferunt, potestatem hanc *independentem* esse ab imperio ciuili & potestate seculari. Interim concedunt, posse vtramque potestatem in vno subiecto concurrere, ceu exempla praelatorum per Germaniam docent, vt tamen vtraque potestas maneat distincta, imo secularis subordinata sit episcopali. *c. 3. D. 63. c. 5. 7. 12. D. 69. c. 41. C. 11. q. 1. c. 10. D. 96.* Inde *de concordia sacerdotii & imperii* tot eruditorum meditationes. (4) Quia ecclesiam tanquam separatam quandam rem publ. cui etiam subit princeps, concipiunt, eidemque episcopale imperium praeesse volunt. (5) Denique quia episcopalis potestas inter pontificios adhuc *dependens* est intuitu praefulis Romani, cui tum quaedam *reseruata* in sacris tribuunt, tum iura episcopalia subordinant. Iuribus episcopalibus opponunt *POTESTATEM SECVLAREM*, quam consistere volunt in *imperio supremo negotia reipubl. secularia administrandi, dirigendi, & de iis disponendi*, & quia illa subordinata est *potestati episcopali & ecclesiasticae*, inde volunt, eidem connexam esse (1) *obligationem* defendendi ecclesiam, (2) *exequendi imperium episcopale*, denique (3) episcopis ad implorationem adistendi, eamque obligationem vocare solent pontificii *iur circa sacra*.

§. VI. Ita euident est, *iur episcopale* duabus absolui partibus: (I) *potestate pastoralis*, quae ab antiquo iis tantum propria fuit: (II) *imperio sacro*, quod & olim de iure naturae reipubl. proprium sed ei iniuste ab episcopis & pontifice subtractum est. Vtrumque ex vicissitudine temporum paucis demonstrandum est, vt de *vera & genuina* qualitate horum iurium inde constet. Plerique *imperium episcopale* ab ipso Christo repetunt, a quo tamen omnino alienus fuisse videtur. Ipse tantum *Doctoris* munus sublinuit, & ad *docendum* se missum esse testatur *Luc. IV. 18.* & quamuis summa apud populum

Imperium sacrum olim episcopi nulum habuere

ex doctrina ipsius Christi.

polleret auctoritate *Marci, XI, 18.* vt facile speciem reipubl. ecclēsiasticę efformare potuisset, nequidem tamen cœtum peculiarem externum, eumque constantem elegit, sed vbique in scholis, templo, domibus, agris imo nauibus docuit. Apostolos eligebat non tanquam *duces*, imperio sacro præditos, sed *missos* ad annunciandum Euangelium *Luc. X. 2. seqq. Marci VI, 12. seqq.* quæ missio nullum *imperium sacrum* postulabat. Equidem Apostoli, errore quodam, spem de nouo regno a Messia erigendo conceperant, & ita affectabant quoddam imperium, quem errorem tamen Christus mox adeo suppressit, vt intelligerent, Christi regnum non esse de hoc mundo *Luc. IX. 46. Matth. XIII, 1. 3. XX, 21. Marc. XI, 34.* nec eum venisse, vt ei seruiretur, sed vt ipse seruiret. *Matth. XX, 26. seqq. Luc. XII, 27.* Hoc intuitu nomina, imperium quoddam inuoluentia, reprobauit *Matth. XXIII, 8. seqq.* & exemplo eleganti per pedum lauationem ostendit, eos magis esse electos, vt *ministrarent*, quam *imperarent*, *Iob. XIII, seqq.* cum lautio pedum *ministris & famulis* incumberet *Luc. XXII, 26 27. 1. Sam. XXV, 41.* Hoc ipsum Apostoli etiam postea aperte confessi sunt, asserentes, se non esse *dominos*, sed *ministros ecclesię* *1. Cor. III, 5. 2. Cor. IV, 5. 1. Petr. V, 3.*

Nec huc pertinet iura clauium.

Quod erronee Fechtius existimauit.

§. VII. Noui quidem communiter asseri, *iurisdictionem ecclesiasticam*, Apostolis, & per hos ecclesię datam esse; constituto *iure clauium*, imo inde communiter *iuris episcopalis* initia & fundamenta petere solent. Neque hic tantum de pontificiis, sed etiam de nostrantibus loquor, quorum nonnulli in eandem inciderunt scyllam, adeoque eo fortius communem sententiam *de iure episcopali in principes translato* defenderunt & adfruxerunt. Inter hos nouissime nominandus IOHANNES FECHTIUS Theologus Rostochiensis celeberrimus, qui in *nr. de excommunicat.* nuper admodum edito p. 23. refert, quod episcopi ob negligentiam ecclesiarum iura quæuis ad se traxerint; vnde tandem natum sit *totum ius episcopale*. His præmissis p. 24. pergit: *Nec tamen recuperare ecclesia, quod diuino ipsi iure debebatur, obstante impotentissimo Romani Verois dominatu, nisi superiore ætate, potuit, quando Lutheri nostri* opera

opera factum est, ut HAEC IVRISDICTION, ceu loquitur Theander in articulis Smakaldicis, redderetur piis pastoribus, & LEGITIME ATQUE INTERCEDENTE ORDINE IUDICIALI EXERCERETVR, ad morum emendationem & gloriam DEI; & postea quoque in transactione Passaviensi, Paceque Augustana & Osnabrugensi ea in ecclesiasticis iurisdictione, quam antea sibi Episcopi pontificii, ipseque papa Romanus, arrogauerant, principibus & statibus protestantium transcriberetur. Virumque illud, & quod principibus ius episcopale, quod pastoribus redita sit iurisdictione ecclesiastica, non exclusiue exaudiendum est, quasi ius circa sacra solis principibus, exclusiue a iuris participatione statu ecclesiastico & aeconomico: & iurisdictione ecclesiastica, cuius actus summus est excommunicatio maior, solis pastoribus, exclusiue magistratu & plebe transcriberetur, sed ut in scholis loqui solemus CVMVLATIVE, quod haec iura, quibus antea spoliati fuerant pontificis dominatione Principes & Pastores, non post reformationem & vi transactionis Passaviensi illis vitae fuerint restituta, ut intra ordinem a Christo & Apostolis constitutum reliquis nempe statibus concurrentibus, iisdem libere vii possim fruique. Aperte iurisdictionis ecclesiasticae fundamentum in excommunicatione constituit, papali ex philosophia, secundum quam etiam iura principum circa sacra impugnat, temerario quamuis conatu, & clerum in societatem regiminis publici vocat. Plura falsa supponit per totum tractatum, vnde tot falsae conclusiones ortae. Nam (I) ex iure clauum vel doctrina Christi excommunicationem non dependere, pluribus argumentis adstruxit DN. PRAESES in *differ. iur. eccl. antiqui ad Plinium II. diff. III.* vbi illam *confederate* adscribit *disciplina* & dubia ex N. T. adferri solita resoluit. (II) Et si vel maxime a Christi instituto dependeret, inde tamen minime *iurisdictione ecclesiastica* pastoribus adscribi potest, quae pars est *imperii civilis*, quod ab ecclesia alienum esse debet, & cum officio pastorum pugnat, quorum est *docere*, non *imperare*; (III) Adeoque nec haec proprie *ecclesiae* competit, nec iniuste ei ab episcopis erepta neque restituta dici potest, Reliqua minus cohaerentia dogmata alibi excutienda erunt.

Ipsi Apostoli
ab omni im-
perio alieni
fuere.

Et horum
exemplo epi-
scopi.

Quamuis di-
rectio quæ-
dam iis com-
missa esset.

S. VIII. Ita Magistro optime instructi Apostoli docto-
ris munus strenue obibant, *nullam iurisdictionem ecclesiasti-
cam vel ius episcopale affectantes.* Ecclesias *consilio*, non im-
perio, dirigebant, imo cum scirent, ecclesias non esse *respubli-
cas*, sed *societates aequales*, iis suam relinquebant libertatem,
vt illa, quæ postea ad *iurisdictionem ecclesiasticam & ius episcopa-
le* relata sunt, vnice voluntate ecclesiæ seu totius cœtus Chri-
stianorum determinarentur, & consensu plebis institueren-
tur, obseruante etiam CHRYSOSTOMO *homil. II. in acta.*
Matthias eligebatur ex totius cœtus approbatione *Act. I.*
in f. Presbyteri non ecclesiis obtrudebantur, sed consen-
su ecclesiæ instituebantur *Act. VI. 1. seqq.* CYPRIANVS *epist.*
67. p. 172. Indigni qui post reperiiebantur, iudicio vniuer-
si cœtus deponcbantur, & ipsi presbyteri conclusis ecclesiæ
morem gerere debebant, vti vtrumque ex eleganti CLEMEN-
TIS *epist. ad Corinth.* apparet. Non excludcbatur cœtus, vbi
de necessitate circumcisionis disputabatur. *Act. XV. 1. seqq.*
Proprios suos Apostolos vel nuncios habebat, quibus nego-
tia expedienda committebat. *2. Cor. VII. 13. 15. Phil. II. 25.* &
quæ agenda erant cum aliis ecclesiis, Episcopi haud suo no-
mine, sed *ecclesiæ* agebant; nudumque tantum *ministerium* in
iis ecclesiæ præbebant. Sic CLEMENS in *epist. ad Corinth.* non
suum, sed *ecclesiæ Romanæ* nomen præmittit: *Dei ecclesiæ, quæ*
Rome diuersatur, ecclesiæ Dei, quæ Corinthi habitat. Vteri-
us episcopi & presbyteri, qui ab initio haud distinguebantur,
ad docendum & dirigenda negotia ecclesiæ, non ad imperan-
dum elicti erant, quod erat *ro pascere ecclesiam* h. e. *docere, in-
spectionem in vitam & mores Christianorum habere & negotia*
nomine totius ecclesiæ per agenda dirigere *Act. XX. 28. 1. Peir. V.*
2. imo ex his quidam *docebant* simul, quidam tantum *directo-
rum* munus subibant, de quo plenius egit DOMINUS PRAES. in *dissert.*
iur. eccles. antiq. diss. VI. Neque vero ex hac *directione & in-
spectione* iurisdicctio quædam, aut *ius episcopale* deducendum,
cum vtrumque *imperium* inuoluat; quod, a societatibus æquali-
bus alienum est. Habent quæuis collegia suos *præpositos* & di-
rectores, quorum consiliis, & auctoritate vtuntur in rebus com-
muniter peragendis, vt tamen hi nihil *pro imperio* agere possint.

sint, sed *directio* hæc magis *ministerium*, quam *iurisdictio* sit. Aiunt communiter, Paulum 1. *Cor. V.* loqui de *excommunicatione*, quod admitti potest, & tamen totus contextus ostendit, Paulum hanc ecclesiæ mandare, non presbyteris, imo ne horum quidem mentionem facit; quin & absolutionem post modum eidem *suadet*, 2. *Cor. II.* non *mandat*, non ipse absoluit. Nullo præterea argumento idoneo ostendi potest, in hoc actu ecclesiam Corinthiacam exercuisse quandam *iurisdictionem ecclesiasticam*, cum etiam inter Iudæos *excommunicatio* a singulis fieri posset, & tamen singuli in singulos haud exercerent iurisditionem, quæ sine *imperio* esse nequit. Ita ergo munus *episcoporum* & *presbyterorum* ad tria redigebatur: (I) ad docendum, (II) inspiciendum, (III) dirigendum. Neutrum inuoluebat *iudiciariam potestatem*, aut *ius independens circa sacra*. Nam (I) qui docet, non imperat, sed dogmata exponit, & suadendo inculcat. (II) Qui *inspectionem* habet in collegio æquali, itidem *amica reprehensione* errantes in viam reducere, dormientes excitare, suspectes adhortari, sine vilo *imperii* concursu debet. Talis inspectio non inuoluit ius puniendi, sententiam ferendi, aut imperium exercendi. Denique *directio* (III) in societatibus æqualibus tantum *prærogatiuam suff. agi* continet in rebus communi consensu peragendis, præfecturam quandam *sine imperio in singulos* habet, & ex commissione totius cœtus dependet & exerceri debet. Optime hoc explicat ISIDORVS PELUSIOTA l. b. III. *epist. 216.* docens munus horum præpositorum fuisse *ministerium* *ἡγεμονικῶν* *rationibus reddendis obnoxium*, non imperium, in quod inquiri nequaquam debeat, paternam procuracionem, non tyrannicam pro arbitrio *viuenti* licentiam; dispensatoriam (*ὀικονομικῶν*) præfecturam, non potestatem minime reddendis rationibus obnoxiam. Ipse CHRYSOSTOMVS in *acta homill. II.* de Petro reliquisque Apostolis ita notanter loquitur: *De communi sententia omnia facis --- nihil priuata auctoritate, nihil pro imperio --- multitudini iudicium permittit --- non ipse eos stitit, sed omnes: sententiam vera indixit ipse, eam non suam ipsiusmet esse monstrans s. d. ex alio secundum prophetiam, de eavt enarrator fuerit non doctor --- in communi omnes erant --- non priuata sententia*

agunt, sed prius excusatione apud multitudinem vtuntur sic etiam fieri nunc oportebat - iudicium permittant, illosque qui omnibus placebant, ac testimonium ab omnibus reportabant, promouent - benigne nec cum auctoritate differunt - vide quanta cum demissione verba faciant, non vt Episcopus pro auctoritate loqui solet, sed sententiae socium ipsum assumunt.

Postea paulatim auctoritas episcoporum creuit.

§. IX. Post Apostolorum excessum quidem differentia inualuit inter episcopos & presbyteros, illisque ex *prima sedis* auctoritate quaedam praerogatiua praesbyteris accreuit, nullam tamen sibi vindicarunt *in iurisdictionem* aut *ius circa sacra*, sed tanquam *prepositi*, sine imperio, omnia disposuere, ecclesiae adhibitio consensu, a qua praeposuram suam acceperant. Ipse TERTULLIANVS *de Idoli c. XV III. p. 97.* ex doctrina Saluatoris hoc ipsum demonstrat, inquit: *SI POTESTATIS IVS* quoque nullam in suos quidem exercuit, quibus *sordido ministerio functus est: si regem denique fieri, conscius regni sui, refugit, plenissime dedit formam suam, dirigendi absque omni fastigio & suggestu tam DIGNITATIS quam POTESTATIS.* Alienum ergo maioribus illius seculi adhuc erat ius tam *DIGNITATIS* quam *POTESTATIS*, cum tamen vtrumque postea primario ad ius episcopale relatum fuerit. Tempore CYPRIANI iam maior episcopis tribuebatur potestas, prout ex scriptis eius constat. Nam *epist. 68.* scribit, quod *gubernande ecclesiae liberam teneam*, & *epist. 33.* quod *ecclesia super episcopos constituta sit.* Idem *epist. 59.* ius episcopale vocat *ecclesiae gubernande sublimem & diuinam potestatem*, quam *epist. 72. in f. in eo collocandam esse censet, quod in ecclesiae administratione voluntatis suae LIBERVM ARBITRIVM vnusquisque praepositus habeat, soli Deo actus sui rationem redditurus*, qua definitione sane nimium quantum, imo *independentem* fere potestatem episcopis tribuit in *sacris*. Neque enim aliter philosophari potuit postquam ius sacerdotii antiqui cum omni potestate eis adscribit *epist. III, IV. & LIX. & ad iara clauium*, praeeunte TERTULLIANO, prouocauit in *Epist. 33. p. m. 66.* nouo plane more, obseruante SELDENO *de Synedr. l. I. c. 9.* E quidem plebi in pluribus libertatem antiquam reliquit, vt DN.

Salua plebis libertate.

PRAE-

PRAESES *diff. III. ad Plin. II. §. 41. legq.* ostendit, simul tamen
 episcoporum potestatem insigniter promouit, vt postea, pa-
 ce ecclesiae reddita; facilius omnem in sacris potestatem suo
 modo sibi vindicare possent. Erant praeterea iam eo tempo-
 re quaedam *ecclesiastica iudicia* in vsu, quae vel in singulis ec-
 clesiis, praesente omni plebe, vel in *synodis provincialibus* ex-
 ercebantur, vt tamen *conventionalia* essent ex mutua *confe-*
deratione magis, quam ex quodam imperio dependentia. Il-
 lis praerant episcopi, testibus TERTULLIANO *apolog. c. 39.* &
 CYPRIANO *epist. 52.* plebe tamen cognoscente & simul iudican-
 te. vid. IDEM. *epist. 17.* Haec ab episcopis vt plurimum perage-
 bantur, vnde iis in *iudicando* ingens accessit auctoritas, quidam
 etiam *iurisdictionem* quandam, cum imperio, insolito plane
 more, sibi attribuerunt, quod vel PAVLI SAMOSATENI
 mores docent, descripti ab EVSEBIO *lib. VII. H. E. c. 30.*

§. X. Pace per CONSTANTINVM ecclesiae red-
 ta, potestas episcoporum incrementa insignia coepit, adeo
 vt quidem fere omnia *pro imperio* agere inciperent. CY-
 RILLVS *maiore cum potestate*, quam antecessores, ad episco-
 patum Alexandrinum accessit. *Ex eo enim tempore episco-*
pi Alexandrini sacerdotalem gradum atque ordinem super-
gressi principatum quandam obtinere & cuncta pro imperio age-
re coeperunt, vt ait SOCRAATES *lib. VII. c. 7, & c. 11.* Episco-
 patum Romanum hac in re cum Alexandrio comparat, ait-
 que, eum iam olim in dominationem degenerasse. Cateri
 episcopi minorum gentium tantam potestatem exercere
 non poterant, quod illis *auctoritas*, non *animus*, deesset,
 qua tamen paulatim accedente, *ius episcopale* tandem exstru-
 ctum est. Interim quantumcunque esset episcoporum potestas,
 plane *independens* non fuit, sed subordinata *in plerisque* Cae-
 sarum iudicio. Mutata iam scena erat. Olim, tribus prioribus
 seculis ecclesiae oppressae, a republ. neglectae, reiectae, & ad-
 eo conculcatae erant, vt antelucanis in coetibus Christiani fa-
 cra peragere cogerentur, publico religionis exercitio destitu-
 ti. Erant eo tempore ecclesiae *collegia privata* imo etiam pu-
 blice *reprobata*; adeoque quaecunque in iis agebantur, *pri-*
uata

Sub impera-
 toribus Chri-
 stianis epi-
 scoporum
 potestas ma-
 gnopere cre-
 uit.

Subordinata
 tamen Cae-
 sarum pote-
 stati.

nato cœuentium *arbitrio*; interueniente, vt in societatibus æqualibus fieri solet, pacto, vel *confederatione* fiebant. Ita iudicia exercebantur. Ita electiones fiebant, instituta noua introducebantur, eiectiones reprobatorum decernebantur, abolutiones eiectorum instituebantur, episcopo vbique actum dirigente. Atque hæc quidem vmbra*m iurisdictiones ecclesiasticæ*, non rem ipsam habuere. Quomodo enim collegia *privata, equalia*, publice *reprobata* veram iurisdictionem exercere potuissent, quæ *imperium* præsupponit, statum *societatis inequalis* requirit, & in *republica* sine imperantibus summi voluntate nemini sine crimine læiæ Maiestatis competere potest? Ast postquam Constantinus Christianam fidem publice professus est, ecclesiæ factæ sunt collegia *publica approbata*, & ita, vt in alia *collegia publica*, ita quoque in eam Imperatores *inspectionem* sibi vindicarunt, præcauentes, ne respublica ex iis detrimentum caperet. Testis est SOCRATES in *proem. lib. V.* asserens, quod ex illo tempore, quo Christiani se ceperunt Imperatores, ecclesiæ negotia ex illorum nutu *peperderint*. Quamuis enim cuius collegio *probato* permissum sit, de negotiis sui collegii disponere, statuta condere, & *notionem* quandam de causis controuersis instituire, vbique tamen imperanti salua est *inspectio suprema*, vicuius *libertatem collegiorum* restringere potest, imo si animaduenerit, eius exercitium tendere in perniciem reipubl. plane eandem tollere, sibi omnem disponendi in rebus collegii potestatem tribuere potest, idque ex *suprema potestate*, qua reipubl. præsidet, eiusque tranquillitate, n stabilire debet. Sunt utique ecclesiæ *cætus* ex suo fine laudabiles, & optimi, imo a Deo approbati: Ast, vbi a vero recedunt scopo, in reipublicæ totius detrimentum eo magis vergunt, quo latius seu extendunt per totam reipublicam, imo eam in vniuersum quandoque occupant. Vbi in ecclesiæ factiones emergunt, si in ea dominatus existunt, si supersticio crescit, controuersie mouentur, iudicia exercentur, & denique vbi in formam reipubl. cætus hi mutantur, quanta mala inde in reipubl. deriuentur, dici vix potest. Ad sunt testimonia rerum & seculis variis, vt verbis non

Quod iuri
 naturæ con-
 ueniens erat.

non adeo opus fit. Ni Cæsares per contumeliam episcopis
nimium indulgent, & *inspectionem* necessariam omisissent;
Hierarchia illa monstruosa non fuisset extructa, quæ tamen re-
bus publ. splendorem, integritatem & libertatem eripuit. In-
cumbit ergo eo magis imperantibus, vt aliorum exemplis &
desidia terenti curam rerum ecclesiasticarum non deponant;
sed ex *suprema inspectione* videant, ne quid in ecclesiis de-
trimentum rei publ. geratur.

§. XI. Vbi Constantinus fidem Christianam suscipiebat, Constantinus
turbæ internæ, factiones, & machinationes plures ecclesias negotiorum
deprauauerant, adeoque in tanta Christianorum copia præ ecclesiastico-
uidere facile poterat rei publ. facturam imminere, nisi matu rum curam
re hinc malis obuiam iretur. Interim episcoporum auctori-
tatem inter suos agnoscebat, ambitionem & imperandi pruri-
tum pro oculis habebat, & se eos facile irritare posse iudica-
bat, si suo iure ageret, & ex iure summo circa sacra omnia dispo-
neret. Vt igitur episcoporum animos eo magis sibi deuinci Seque epi-
deponeret, se quoque episcopum esse dixit, eo prætextu, quasi omnis scopum di-
depositio in sacris iuris episcopalis foret. Cum enim aliquan-
do episcopos conuiuio exciperet, se quoque episcopum esse
dixit, aiens: *Vos quidem in iis, quæ intra ecclesiam sunt, epi-
scopi estis. Ego vero in iis, quæ extra geruntur, episcopus a DEO
sum constitutus. Itaque, pergit EUSEBIUS lib. IV. de vit. Constant.
c. 24. consilia capiens dictis congruentia, omnes suo imperio sub-
iectos episcopali sollicitudine gubernabat, id quod si de inspectio-
ne suprema, quæ iure imperii cuius imperanti competit, in-
telligendum foret, res salua esset, quamuis Constantinus pro-
pterea in classem episcoporum, qui tunc tantum clerici erant, vt
non debuisset se collocare. Sed ea tunc erat rerum facies, vt
Constantinus iure episcopali, quam regio agere mallet, post-
quam iam episcopi maximam in sacris disponendi partem
suam fecerant. Collimat huc EUSEBIUS lib. I. de vit. Constant.
c. 44. agens: Verum ecclesie curam gerens, cum per diuersas
provincias quidam inter se dissentirent, ipse velut COMMVNIS
OMNIUM EPISCOPVS a DEO constitutus ministrorum DEI
concilia congregauit. Nec de dignitate adesse & considerare in me-
dio*

dio illorum conuentu, cognitionis participans fuit; ea quæ ad pacem DEI pertinent, cunctis procurans porro sedebat in medio tanquam VNVS E MVLTIS &c.

Interim nimum episcopis indul-
sit.

§. XII. Hæc communis persuasio, dispositionem in negotiis ecclesiæ ad episcopos pertinere, fecit, vt non tantum Constantinus, sed & reliqui Imperatores multa ex *nutu episcoporum* prædominantium agerent, & vix *supremam negotiorum directionem & confirmationem* sibi referuare possent. Vigilantes erant episcopi, præcauentes, Imperatores quæuis negotia ad se traherent, quæ sui fore esse iudicabant. osivs Cordubensis episcopus grauioribus verbis *CONSTANTINVM* adhortatur apud *ATHANASIVM* in *epist. ad solis. vitam agendam*: *Tibi DEus, inquit, imperium commisit, n. bis, quæ sunt ecclesiæ concedidit. Et quem admodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne, quæ sunt ecclesiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ DEI, Deo. Neque igitur fas est nobis, IN TERRIS (bene tamen in ecclesiis) imperium tenere; neque tu thymiatum & sacrorum potestatem habes imperator. Negat (I) Cæsari dispositionem circa ea, quæ sunt ecclesiæ: (II) negat ei potestatem sacrorum: (III) episcopis adscribit imperium in ecclesiis. Sic iam *CONSTANTINO* contradidit: imo & aliis quaque Imperatoribus eadem cantilena opposita est, vti patrum scripta docent; quæ excerpit *GRATIANVS Dist. 96.* Vnde Imperatores, hisce reprehensionibus territi, quandoque iuris sui negligentiores fuerunt. Ius indicendi synodos Imperatori notorie compete-
bat, & tamen cum *VALENTINIANVS* anno 364, ad synodum indicendam flagitatus esset, ita respondit: *mibi quidem in laicorum ordine constituto non est, huiusmodi negotia curiosus scrutari. Et ideo sacerdotes & episcopi, quibus hæc curæ sunt, seorsum per se, ubicunque ipsis libitum fuit, conueniant in unum.* Ipse Constantinus in synodo Nicæna de querelis episcoporum cognoscere & iudicare noluit, quod tale iudicium ad se non pertineret, quod assertum tamen contraria praxi refutauit. vid. *RYFFINVS lib. I. h. c. 2.**

Quod etiam
successores
fecerunt.

§. XIII.

§. XIII. Quando ergo iuris circa sacra imperatoribus relictum fuerit, in tanta episcoporum contractione, inquit, & quamvis TALONIUS, Gallus pereruditus, in *tr. de l' auctoritate des touchant l' Administration de l' Eglise, PE-TRVS DE MARCA* de concordia sacer. & imper. RICHERIVS in *hisor. concil. general.* LAVNOIVS *epist. varius* aliisque hoc thema plena manu excusserint, non intempestiuum tamen ex-rit, breuibus illa iura antiqua, ab imperatoribus & regibus exercita, congerere, vt inde constet, illa non esse *episcopalia & clericalia*, sed ex *suprema potestate* Reipubl. dependentia. Nam (I) *iurisdictionem in episcopos & clericos exercuerunt*, quod causa Donatistarum probat, in qua CONSTANTINVS a) iudices delegatos dedit, testibus AVGVSTINO *epist. 162.* & EVSEBIO *lib. X. hist. eccl. c. 7. C.* appellationes ad se factas recepit, nouumque eo nomine iudicium formauit, testibus AVGVSTINO *epist. 68.* EVSEBIO *lib. X. c. 5.* quo etiam ipsius Athanasii appellatio ad Constantinum spectat, cuius momenta explicuit DN. PRAESES in *observat. ad Petrum de Marca lib. IV. c. 2. obs. 2. §. 2.* Huc etiam γ) pertinet ARCHICAPPELLANORVM apud Francos praefectura, quippe qui palatio regio consistorio praesidebant, de qua vid. *observat. DN. PRAES. ad P. de Marca p. 102.* (II) *Concilia generalia & particularia indixerunt*, quod nemo sanus in dubium vocabit. (III) *Conciliis vel praesuerant, vel praesides dederunt*, quod late probauit DN. PRAES. ad *Petr. de Marca lib. V. c. 3. seqq. conf. c. 5. C. 2. q. 2. & c. 15. C. 12. q. 1.* indeque etiam conciliorum ordinem sua auctoritate direxere. (IV) *Definitiones conciliorum effectum decisuum non habuerunt absque confirmatione imperatoria vel regia*, quam proinde Patres, finitio concilio, expetere solebant. Faciunt huc, quæ post concilium Ephesinum II. gesta sunt, cum VALENTINIANVS decreta eius reprobarer, THEODOSIVS confirmaret, adeoque in oriente quidem plenam, in occidente vero nullam vim haberent, donec demum Concilio Chalcedonenfi in totum essent reuocata. Ita ne quidem episcopos absolute adscribebatur ius decidendi controuersias de fide. (V) *Circa liturgica disposuere*, quod tot textus

Speciatim iura circa sacra referuntur ab imperatoribus & regibus olim exercita.

Coldicis & Nouell. ostendunt, & speciatim *Nou. 137.* liquidum reddit. (VI) *Celebrationem festorum adornarunt*, quod, quæ circa diem dominicum adornauit Constantinus, probant, referente *EVSEBIO lib. IV. de vita Constant. c. 18. seqq. § c. 23.* (VII) *in disciplinam ecclesiasticam, mores clericorum, officium episcoporum strenue inquisuerunt*, quod reges Francorum potissimum permisos suos faciebant vid. *lib. 1. capit. Carol. M. c. 122. § lib. II: c. 12. conf. Dn. PRAES. in obseru. ad Petr. de Marca lib. IV. c. 7. obs. 10.* Inde quoque (VIII) *ius reformandi sibi Carolus M. vindicabat in capitul. Aquisgran. de anno 789. quo errata corrigere, superflua abscindere, recte coarctare studuit.* Apertiora huius iuris argumenta occurrunt in *concilio Liptinensi anno 743.* celebrato, cuius decreta publicata sunt principis nomine. (IX) *Nequidem excommunicandi & absoluedi potestatem absque auctoritate principum exercere poterant, quin Iustinianus eam se inconsulto, exerceri non debere, constituit. conf. Dn. PRAES. ad Petr. de Marca lib. IV. c. 14. obs. 12.* (X) *Leges de sacris tulerunt*, quod vterque Codex vberissime docet. (XI) *Episcopos constituerunt, & electos confirmarunt*, quod thema plene exponit *CONRING. de confirmat. episc. German.* Inde etiam *ius regaliarum* exercuerunt, cuius naturam & diuersitatem a iure annatarum exposuit *Dn. PRAES. in obseruat. ad P. de Marca p. 154.* (XII) *Ipsa origo pallii ex Imperatorum concessione dependet, docente MARCA de concord. S. & Imp. lib. VI. c. 6.* (XIII) *Nouos episcopatus & archiepiscopatus instituerunt*, quod vel exemplo Iustiniani constat. qui in vrbe *Iustiniana* nouum Archiepiscopatum erexit *Nou. 131.* Recentius exemplum occurrit apud *HEINRICVM CANISIVM tom. II. antiq. lect. p. 499.* de Philippo II Romano- rum rege, anno 1198. Archiepiscopo Salzburgensi concedente, vt nouum episcopatum instituere possit, concurrente tamen papæ consensu. Inde in ipso diplomate *dignitatis apostolicæ & regie* fit mentio, & quod *indulto apostolico & regio item per vtriusque potestatis ecclesiasticæ & secularis clementiam nouam erigere possit sedem.* Intermitto plura alia iura referre, quæ

Imperatores Romani, Reges Gallia, Britannia, Hispania aliorumque regnorum olim exercuerunt, vi *summi imperii*, vt ut (1) episcopi non rati de *finibus turbatis* conquesti fuerint, & proinde de concordia *sacerdotii & imperii* plures passim sint instituta deliberationes; (2) vt plurimum, ex illorum temporum ignorantia, quod ad *exercitium* horum iurium clericis in consilium vocati fuerint, cum existimaretur, causas ecclesiasticas tantum ope clericorum in melius mutari, decidi aut determinari posse. Proinde pleraque in synodis determinabantur, quae ex clericis *primario* collectae erant.

§. XIV. Sicuti itaque prius Imperatores per Germaniam varia *iura circa sacra* quatenus cleri attentatis haud suppressa fuerunt, & exercuerunt quidem *iure proprio*, vi *summi imperii*, nec vnquam illa clericis accepta tulerunt, sed eos tantum in consilium adhibuerunt: ita quoque huius iuris passim particeps facti sunt proceres imperii ex caesarum indulgentia, vt antiquitatum monumenta ostendunt. Illustrissima inter omnes imperii proceres suo tempore dedit documenta huius iuris HENRICVS LEO, adeo vt etiam inuestituram episcoporum per Slauiam subiugatam sibi *proprio iure* vindicauerit. Lites de super natae sunt inter eum & episcopum Aldenburghensem Vicelinum, qui postquam in colloquium cum duce venit, ita eum allocutus est HENRICVS teste HELMOLDO in *Chron. Slauor. lib. I. c. 69. n. 8.* *Dignum quidem fuit, o episcope, vt vos nec salutare, nec recipere, eo quod nomen istud, me inconsulto suscepistis. Ego enim huius rei moderator esse debueram maxime in terra, quam patres mei, fauente DEO, in clypeo & gladio obinuerunt, & mihi possidendam hereditauerunt. Sed quia sanctitas vestra dudum mihi comperta est, progenitores quoque nostri vos ab initio fidelem probauerunt, decreui iam, noxae huius obliuisci, per motionique vestrae pleno fauore concurrere, scilicet ea conditione, si inuestituram episcopalem de manu mea recipere volueritis. Hanc propositionem duram & insolitam vitam fuisse episcopo refert HELMOLDVS, episcopos enim, addit, inuestire, solius imperatoriae maiestatis est.* Proinde spatium deliberandi vt sibi concederetur, petiit,

Etiam proceres imperii iuris circa sacra particeps facti sunt.

Exemplo Henrici LEONIS.

quo impetrato, archiepiscopum Bremensem & clerum consuluit, qui ita censuere: *primum in hoc negotio pensari decet, qualiter inuestitura pontificum imperatorie tantum dignitati permisse sunt, quæ sola excellens & post Deum in filiis hominum preminens, hunc honorem non sine fenoe multiplici conquisiuit. Neque imperatores dignissima lenitate vsi sunt, vt EPISCOPORVM DOMINI vocarentur, sed compensauerunt noxam hanc amplissimis regni diuitiis &c.* Ita in odium Ducis censuit archiepiscopus Bremensis prout HELMOLDVS in seqq. haud distiter. Sed VICELINVS nihilo minus ab eo per virgam episcopatum suscepit, eodem referente c. 70. nec morem gerere voluit archiepiscopo Bremensi, contententi posthac ac eo, vt inuestituram de manu regis acciperet, quod vel ideo eum recusasse censet HELMOLDVS c. 73. quia in illa terra sole auctoritas ducis attendebatur. Cum itaque hoc ius inuestiendi episcopos in dubium vocaretur facta postulatione obtinuit apud Cesarem auctoritatem, episcopatus suscitare, dare & confirmare in omni terra Slavorum, quam vel ipse vel progenitores sui subiugauerint in clypeo suo & iure belli, vt ait HELMOLDVS c. 87. Hoc facto constituit Aldenburgensem, Racisburgensem, & Magnopolitanum episcopos, deditque eis privilegia de possessionibus & de iustitiis, præcepitque Slavis, vt soluerent redditus episcopales &c. Ipsum diploma de anno 1170. ex codice antiquo membranaceo mihi ab amico communicatum ita se habet: In nomine sacro sanctæ & indiuiduæ Trinit. Henricus Dei gratia Bavvariæ & Saxonie Dux. Quia diuina clementia sorte dignitatis nos fecit plerisque mortalibus præcellere, conuenit auctoritatem dignitatis & potestatis agnoscere, & ei digni gratiarum actione, prout nempe dedit, respondere: quod tunc digna facimus, si ecclesias Dei & loca religionis defendere, ampliare, & magnificentie ad cultum Dei studeamus. Qua propter notum sit tam presentibus, quam futuri temporis successoribus, quod nos pro remedio animæ nostræ, & felicitis memoriæ Lotharii Imperatoris aui nostri & reliquorum patrum nostrorum, auctoritate & concessione inuictissimi Romanorum Imperatoris Friderici tres episcopatus

„in transalбина Slavia ad propagandum christianæ religionis
 „cultum DEO adiutore institutum & trecentis mansis singu-
 „los dotauimus. Vt autem quieti illorum & paci imponerem
 „prouideamus ordinauimus atque constituimus, vt nulli lice-
 „at in prædictis mansis exactiones facere, vel paratas accipe-
 „re, angaricas requirere, sed immunes sint ab omni exactio-
 „ne & grauamine, & sensu Ducis, qui dicitur. De ca-
 „pitalibus autem causis duæ partes compositionum episcopo,
 „tertia vero Advocato proueniat, aliæ verò causæ tantum ad
 „episcopum; vel ad eius dispensatorem referantur. Ceterum
 „volumus, vt prædicti coloni maximam consuetudinem tene-
 „re placita nostra quæ mardhink vocantur, obseruent, & expe-
 „ditiones sequantur & borckware operentur. A quo tamen
 „iure cuiuslibet episcoporum X. vorwerkos emancipauimus.
 „Census autem Slavorum de vnco tres mensuræ quod dicitur
 „huritz & solidus vnus. Ordinauimus quoque, vt quolibet
 „ecclesiarum prædictarum episcopo decedente nullus Aduo-
 „catus vel aliqua alia persona bona episcopi præsumat inua-
 „dere, vel in vsus proprios mancipare, ne sacrilegii crimen in-
 „currat, sed secundum sanctionem canonum, prima pars pro
 „remedio animæ episcopi in vsus pauperum distribuatur, se-
 „cunda in vsus ecclesiæ, tertia successuri episcopi subsidio re-
 „seruetur. Vt autem hæc rata & conuulsa permaneat, pa-
 „ginam hanc scribi fecimus & sigilli nostri impressione robo-
 „ratam signauimus. Episcoporum quoque Euerinadi Racen-
 „burg. Conradi Lub. Gernonis Zwerin banno firmari statui-
 „mus. Acta sunt hæc anno dominicæ incarnationis M. C.
 „LXX. Indictione autem tertia. Testium vero, qui hæc vi-
 „derunt & audierunt, nomina sunt hæc: Euerinadus Race-
 „burg. Episc. Conradus Lub. Episc. Gerno Zwerin. Episc.
 „Mirquardus Abbas Lüneb. Theodoricus Præpositus Sig-
 „heb. Gerhardus Præp. de Rathenburch. Balvinius Præp. de
 „Rathenburch. Balvinius capellanus duas. Mgr. Dauid sacer-
 „dos curiæ duas. Odo Lub. ecclesiæ decanus. Fulcherus
 „& Sighebinus eiusdem ecclesiæ canonici. Guntzel comes.
 „Bernhardus comes. Conradus vice dominus de Hildeshem.
 „Conradus comes renisteme. Heinricus comes de Burzeb.
 Lude-

"Ludegerus de Hartestarp. Comes Albertus de Scoweborch.
 "Walterus de berghe. Hinricus aduocatus de Luneborgk.
 "Iordanus Dapifer. Lotarius frater eius Hinricus pincerna.
 "Lippoldus pincerna. Wernerus Camerarius. Rohardus &
 "Suichardus de hadeslene. Walbertus miles. Georrius de
 "hideshader. Hildebrandus Marchiardus Honerbode. Mar-
 "quardus filius eius & Hurno de holclacia. Data in hertene-
 "bure. Vn ydus nouembris. Dns. Hartvvicus brēmens, ec-
 "clesiæ canonicus & notarius Ducis assignauit.

Vi huius iuris etiam sedem cathedralem, quæ antiquitus
 erat Aldenb. transtulit Lubecam, eo quod ciuitas hec esset
 populosior, & locus munitior, & omni prorsus aptitudine com-
 modior, vt verbis vtar HELMOLDI c. 89. Proinde ibidem or-
 dinauit statum ecclesiæ & episcopatum, designando locum, in
 quo fundari deberet oratorium, in titulum matricularis ec-
 clesiæ & areas claustrales &c. IDEM *ibid.* Verba concessio-
 nis imperatoris FRIDERICI, refert MADERVS de vetust. *San-
 ctim. atque Maiest. ducum Brunsvic. & Luneb. diplom. XII. p. 121.*
 scilicet: vt quicumque in locum episcoporum ibidem subrogandi
 sunt, a manu ipsius, *QVOD REGI IVRIS EST*, tanquam no-
 stra recipiant. Variis occasionibus iure hoc vsus est. Sic
 enim HELMOLDVS *lib. II. c. 1.* Compositis rebus in Bauaria Hen-
 ricus Leo, gemino ducatu clarus, reuersus & in Saxoniam &
 accersito clero Lubecensi dedit eis Pontificem Dominum Contra-
 dum Abbatem de Reddegesbusen. Cum vero hic postea ho-
 minii debitum duci præstare recusaret, quod vi huius iuris ab
 eo exigebat, loco cedere etiam iussit. IDEM *lib. II. c. 9.* &
 postmodum Lubecensibus Henricum episcopum dedit, de
 quo plene agit IDEM *cit. l. c. 13.* Hac ipsa inuestitura episco-
 pi subiciebantur Ducis iurisdictioni, atque adeo iura plura
 in sacris inde dependebant.

Aliis proceri-
 bus quoque
 ius circa fa-
 cra commu-
 nicatum est.

§. XV. Aliis quoque proceribus idem ius, quod regium
 vocatur, concessum fuisse constat. Iam antea HENRICVS
 AVCEPS Duci Bauariæ ARNOEPHO ius constituendi epi-
 scopos in Bauaria concessit, vel, vt ait ALBERTVS STA-
 DENNIS *ad ann. 909, ei concessit, vt pontifice Bauariæ suæ po-*
testate subiectis, & subiectis, & subiectis, & subiectis, & subiectis,

potestati in dignitatibus concessionibus subiaceret. Apud LVITPRANDVM *lib. II. cap. 7.* Status Bauariæ ita ad ducem suum: *Æquum autem iustumque nobis videtur, ut a ceteris non dissentiens hunc regem eligeres: ipse vero te ut tam fortunatum & prædiuitem virum hoc pacto bearet, animique tui feruorem mulceret, ut quod prædecesores tui non habuere, tibi concedatur, scilicet quatenus totius Baioriæ pontifices tuæ subiaceant ditioni, inæque sit potestatis, vno defuncto alteram ordinare.* conf. ADLZREVTTER *in annal. Boicæ gentis p. 1. lib. 13. n. 24.* Duces Pomeraniæ iurisdictionem exercuisse in episcopos, hosque eis subiectos fuisse docet SITMANNVS *de iur. episcop. c. III.* vnde etiam ad comitia prouincialia tanquam Landsassii ducum vocati sunt, eisque homagium præstiterunt, quod pluribus aliis documentis illustrat B. DN. STRYK *de iure papali princ. euangel. c. 7. §. 6.* Similiter duces Sueviæ constituendi episcopi Constantiensis potestatem habuisse, asserit WALAFRIDVS STRABO *lib. 1. c. 16. & 18.* quod pluribus exemplis illustrat B. DN. HERTIVS *de superiorit. territ. §. XI. & dissert. de iactis. vulgo. libert. ordin. Cisterrens. sect. 1.* Quanta Ducibus principibus & comitibus potestas in monasteria, ecclesias, earumque bona iure aduocatiæ competierit, IDEM docet *dissert. de libert. ord. Cisterc. sect. III.* ostendens, Aduocatiæ non nudam defensionem, sed iurisdictionem etiam comprehendisse.

§. XVI. Præterea etiam ordinis imperii iuris circa sacra documenta aliis variis occasionebus ediderunt. Principes Brunsvicensis & Luneburgenses in ditionibus suis exercere iura primariacum precum, vti diplomata perspicuo ostendit Ill. LEIBNITIVS *tom. II. script. Brunsvic. p. 397.* Duces Saxonix iura precum publicarum sibi vindicarunt ante reformationem, vti in scripto GEORGII de anno 1509. docet SCHILTER *in instit. iur. canon. lib. II. tit. 1. §. 16. lit. a.* Idem exercuerunt iura reformandi, quod illustri testimonio comprobatum dedit SCHILTER *de libert. ecclies. German. lib. VI. c. 7. §. 7.* Nam anno 1446. Wilhelmus III. Dux Saxonix atque Thuringix diatam celebrauit, vbi imprimis consultatio habita de reformatione cleri Thuringiaci & conseruatione iuris territo-

Alia iura specialia circa sacra adducuntur a præceribus imperii exercita.

rials de non euocando aut appellando, aduersus Pontificis Romani emissarios. Inde recessus factus, quem SCHILTER *cit.* l. §. 8. exhibet, vbi (1) prohibetur, ne dominici diei sanctitas, violetur, (2) promittit dux, se operam daturum, daß alle geistliche Elöster in unsern Landen reformiret, und wider zu rebellicher geistlicher Regierung bracht werden, ein segliches nach Uszunge und Regeln sinnes Ordens. Auch daß die weltlichen Priester sich priesterlich und göttlich halten und seyn, und sich in keinen Sachen ungebehrlich finden lassen, dadurch öre priesterliche Würdigkeit und Wesen möchte geschweycht werden. (3) ne causæ ecclesiasticæ ad extranea iudicia ecclesiastica traherentur: (4) ne iudices ecclesiastici de causis civilibus cognoscerent, varia constituta poena, etiam in clericos inobedientes &c.

Pederentim
hec iura sa-
cra impera-
tores & pro-
ceres impe-
rii amifere.

§. XVII. Perstitissent sine dubio in illis iuribus, nisi imperatores inuestituras per anulum & baculum a se abdicare per pontificum tyrannidem coacti fuissent, cuius causæ fata refert HENRICVS MEIBOMIVS *dissert. de iure inuestituræ episcop. imperatoribus Rom. a pontific. per vim adempto.* Ipse ONVPHRIVS PANVINIVS in *vita Gregorii VII.* fatetur, Imperatores *amissis prælatorum inuestituris, maiorem imperii fortiorumque partem deperdidisse, & maximarum calamitatum seminarum fuisse*; nam hac ipsa addicatione, omne ius in episcopos, clerum & sacra amiserunt. Et cum ordines plerique ex beneficio Cæsarum iura circa sacra suis ditionibus exercerent, mirum non est, horum iura quoque hoc ipso conculcata & diminuta fuisse. Interim vestigia *huius iuris summi* ab ordinibus plurimis, non obstante cleri furore, integra & illibata fuisse conferuata, docet CAROLI IV. diploma *de anno 1359* apud NICOEAVM SCHATENIVM *lib. XIII. ad cit. annum*, quo, suggesti onibus cleri pontificii Ducibus, Comitibus, Baronibus, & aliis dominis temporalibus plura iura circa sacra in dubium vocata sunt. Recensentur in *cit. diplomate* sequentia: (1) ius amortizandi, (2) quod excommunicatos in foro civili haud repellerent, (3) quod exactiones de bonis & redditibus ecclesiasticis extorquerent. (4) quod aufugientes ad ecclesias inde extraherent &c. quæ iura tamen ita comparata esse ostent-

ostendit B. HERTIVS *de iact. ordin. Cisterc. libert. sect. I. §. 4. seqq.* Et episcopi vt optimo iure defendi potuerint. Ita paulisper etiam quæ uis leuissima iura Cæsari primum, & post etiam ope Cæsarium ordinibus imperii subtracta, & episcopis adscripta sunt, vt adeoque ante reformationem omnes *ius circa sacra* vel *papale* uel *episcopale* fuerit, nullum fere amplius *regium*. Episcopi in *diocesis* suis imperium exercebant *sacrum*, sed *dependens & limitatum*, quia ad papam dabatur recursus, & præterea *casus referuari* supereant, solius papæ dispositioni relictæ.

§. XVIII. Hoc rerum statu, auctore Deo, & ministro LVTHERI, Hierarchiæ huius fulcra nutare & ruinam minari cepere. Quamuis enim LVTHERVS ab initio tantum reformationem doctrinæ & morum urgeret, & masculè aggrederetur, paulatim tamen ipsius imperii sacri tacta & destructa sunt fundamenta. Sane ubi reformationis desiderium omnes inuaserat, adhuc episcoporum potestas insignis erat, teste ipso LVTHERO *in ur. de libert. Christian. tom. I. Lat. len. fol. 467. b.* siente: *At dispensatio ista* (de qua Paulus *1. Cor. IV.* loquitur) *nunc in tantam pompam potestatis & terrificam quandam tyrannidem euasit, ut nec gentiam nec vlla mundi imperia queant ei conferri.* Præterea vero principes ætate illa imbuti erant ea opinione, quod in causis sacris & ecclesiasticis nihil disponere possent, vnde ad Theologos fere vnice arbitrium circa has causas primitus reuocabant. Hac opinione inueterata adeo imbutus erat Elector Saxonie FRIDERICVS, vt in mandatis *tom. II. lat. len. col. 269. b. oper. Luth.* relatis, negaret, sibi vnquam in mentem venisse sua auctoritate LVTHERI doctrinæ patrocinari, neque sibi potestatem iudicandi de ea sumere, licet a multis doctis viris pia & Christiana predicaretur permittere saltem vt LVTHERVS eam suo periculo defenderet, quo ipso factum, vt solis Theologis hæc cura relicta sit. Apparuit hoc ipsum euidentius, ubi anno 1522. regimentum imperiale per mandata omnibus episcopis iniungebat, vt visitationes ecclesiasticas instituerent per illa loca, in quibus iam LVTHERI doctrina altas egerat radices. Illicto amittit elector, & visitationem episcoporum permittit, quamuis

Reformatione imminente iura sacra reuocata.

Ab initio tamen dubitanter egere proceres.

a partibus *LVTHERI* staret. Notabile vero est, quod cum Merseburgensis episcopus anno 1524. Mense Martio denuo se ad visitationem accingeret, elector deputatos ad eum miserit, adhortantes eum, vt pro officio boni pastoris ageret. Testati etiam sunt, principes suos, vipote laicos, negotio religionis sese hucusque non immiscuisse, neque hic facturos esse, sed conscientie episcopi committere, an in ciuitatibus & praefecturis electorali- bus suae diocesis examen instituere veniat. Vid. SECKENDORFF. in *hystor. Lutheran.* lib. 1. §. 130. addit. 1. lit. 1. Vrsit vero in- primis episcopus, eodem referente, obligari principes, vt pa- storibus adiumento essent, ad compellendas in septa oues: Le- gati contra mandatum sibi esse negebant, vt cum eo hac dere disputarent, sibi vero videri dicebant, gladium principibus non nisi ad externa i. e. ad pacem tuendum & puniendos maleficos traditum esse; fidem vero rem esse spiritualem a Deo per spiritum S. dandam, quae humana potestate & per gladium produci non possit; a praelatis in partim sui officii vocari non solere principum imperia. Ita princeps veteri persuasione nihil audebant, sed euentum speculabantur, vt ait SECKENDORFF *cit. tr.* §. 134. inter- rim tamen magis magisque omnia ad reformationem totalem inclinebant, quamuis non sine grauibus motibus. Mox cau- sa ad comitia delata, & varia ad reducendam pacem delibe- ratione inita, quo ipso paulatim quaedam iuris circa sacra ve- stigia ireuiscere ceperant. Regimentum imperiale visitationes episcopis iniunxit, & in *R. I. Noriberg. de anno 1524.* §. 28. & 29. status vocantur Schützer und Schirmer des Glaubens. In *R. I. de anno 1525.* §. 1. ita cautum est: es soll aber eine jede Obrigkeit, sie sey geistliches oder weltliches Standes, ein fleißiges Auffmercken und fleißiges Einsehen haben, daß in ihren Fürstenthümen, Landen und Gebieten mitlerzeit das heil. Euangelium und Gottes Wort nach rechten und wahren Verstande und Auslegung deren von ge- meiner Christlichen Kirchen angenommenen Lehrern ohne Auffruhr und Mergerniß zu Erhaltung Gottes Lob, Frieden und Einigkeit ge- prediget werde. Nihilominus tamen adhuc episcopis *ius epi- scopale* relictum esse constat.

Senfim ta-
men iura
pristina re-
uocarunt.

§. XIX. Motus interim vbique fere incrementa sumferunt, veritatis euangelicæ doctrina per varias terras se diffundente, vtut episcopi cum reliquo clero pontificio Acharonta mouerant. Ansam hæ episcoporum persecutiones dederunt, vt quæstio status iis moueretur, & ius circa sacra iis negaretur. Docet id ipsum *art. XXVIII. Aug. conf.* anno 1530. Cæsari exhibitæ, vbi potestas episcoporum restringitur ad tria: (1) ad ius prædicandi euangelium (2) remittendi & retinendi peccata, præterea (3) administrandi sacramenta. Negatur præterea, *de iure diuino vllam iurisdictionem competere episcopis*, sed saltim de iure humano, ita vt vbi suo officio desint, *principes vel in iis suis subditis ius dicere cogantur, vt pax retineatur*. Non poterat non hic articulus grauitur eos, qui a partibus cleri pontificii stabant, offendere, inde conuentus de molliendis articulis Augustæ Vindelicorum instituti, & sicuti in aliis, ita in hoc articulo aliquid remitti posse censuit PHILIPPVS MELANCHTHON, teste COELESTINO. *in histor. A. C. tom. III fol. 54. seqq.* In summam ob eam causam deductus est inuidiam apud protestantes, vt ipse conqueritur in literis ad LVTHERVVM a COELESTINO tom. III. fol. 63. b. relatis, in quibus ita: *Non credis, quanto in odio sim Noricis & nescio, quibus aliis propter restitutionem episcopis iurisdictionem: ita de suo regno, non de euangelio dimicant socii. Amicus quidam scripsit, me, si quanta voluisssem, maxima pecunia a Romano pontifice conductus essem, non potuisse meliorem rationem suscipere restituendæ dominationis pontificiæ, quam hanc esse: iudicent nomines, quam instituimus. Ego nullum adhuc deserui articulum & alienum qui ad doctrinam pertineat; tantum stomachabamur de politicis rebus, quas non est nostrum eripere episcopis.* Respondit LVTHERVVS apud eundem COELESTINVM fol. 39. b. *superuacaneum videtur disputare vel agere aliquid de iurisdictione. Cum enim nos ferre non possint, sed prorsus dammandos, reiciendos, & ex ecclesia exterminandos esse existiment, quam eorum iurisdictionem in nos expectare debeamus, non videmus. Hoc dicimus & affirmamus: hæ nostram doctrinam in posterum ferre, nec amplius persequi &*

Tandem episcopis ius circa sacra in dubium vocatum

per Augustanam confessionem.

exterminare studuerint, eorum quoque iurisdictioni & dignitati, quam vocant, per nos quidem nihil detractum aut derogatum iri. Neque enim vel episcopalem vel aliam quamvis dignitatem affectimus, sed Christiani ianiam esse cupimus, quorum conditio misera & despecta esse debet. Vnde etiam de causis matrimonialibus ita censuit: *Has omnes ad episcopos, officiales, carnifices, vel quicumque eos recipere voluerint, relegamus, licet suspicari aliquo modo possimus, eos alterum sine altero nequaquam recipiuros.*

Præterea
episcoporum
iurisdictionem
tandem
suspensa.

§. XX. Hæc erat sententia eo tempore ipsius *LUTHERI* & *PHILIPPI*, quæ indicium præbet, principes hætenus nondum sese sacris penitus immiscuisse. Sed postquam omnes de reducenda pace & concordia deliberationes euanescerent, quin potius bellum Schmalcaldicum tandem erumperet, magis magisque episcoporum potestas diminuta est. Secuta enim tandem *transactio Passauiensis* de anno 1552. & *pax religiosa* de anno 1555. qua de securitati euangelicorum quoad exercitium religionis prospectum & præterea *iurisdictionis ecclesiasticae* episcoporum contra A. C. consortes & sacra suspensa est in §. *Danvit auch*, vnde postmodum auditum est illud vulgatum; *cuius est regio, eius est religio*, quamvis cum ambiguum haberet sensum, in ingentem abusum tractum sit. Hæc suspensio *iurisdictionis ecclesiasticae* ansam *ICti* dedit, vt statibus Euangelicis *ius episcopale* affererent. Animaduertebant enim iurisdictionem ecclesiasticam episcopis non prorsus ademptam, sed exercitium eius tantum suspensum esse vsque ad compositionem religionum discordantium: Porro obseruauerant, status Euangelicos ante reformationem *iura sacra* non exercuisse, & forsitan adhuc in inueterato illo errore hærebant, *episcopi*, qua talibus, hæc *de iure* competere potestatem. Et qui aliter iudicare poterant, cum *ICti*, neglecto iure nature, solummodo iuri ciuili & canonico operam darent, & potestatem *in sacris* inde peterent, & secundum principia iuris canonici æstimarent, quia solidioribus defuiti erant. Inde orta opinio inter Euangelicos communis; (I) principem interim *iura episcopalia* exercere ex pacto

publico, (II) adeoque duplicem representare personam, & *episcopi & principis*, (III) imo nec eodem modo ab illo hæc & profana iura exerceri, cum illa *ad tempus*, hæc vero *perpetuo & proprio iure* exercent, atque (IV) secuta compositione religionum discordantium illa veris dominis h. e. *episcopis*, restitui debeant. Alii alium conceptum sibi de hac re formarunt, vti tradit HAVEMANNVS *de iur. episc. tit. IV. §. 4.* omnes tamen, quotquot fere fuerunt, iura sacra hæc dixere *episcopalia*, & ita in conceptu illo erroneo substitere, iura hæc esse *clericalia*. Ne quidem error hic post *I. P.* correctus, sed potius actus est, cum in omne *ius diocesatum & tota iurisdictione ecclesiastica cum omnibus suis speciebus* inspenfa esse dicatur, eo addito, quod *intra territorii limites* se continere debeat. Præterea etiam de eo lites mouerunt, vtrum *iurisdictione ecclesiastica* sit principibus Evangelicis primum *dada*, an *restituta*, vtrum *privatiue*, an *cumulariue*, saluo concursu ecclesiæ, vel ministerii sacri, quod *FECHTIVS* existimavit: vtrum præter iura *episcopalia* etiam illa exerceri possint, quæ olim *papæ* sibi vindicarunt? an & quatenus consistorium de iuribus episcopalibus particeps? quæ omnia & plura alia inde in dubiam vocata sunt, quod existimatum fuerit, principi, qua tali, hæc non competere, sed in exercitio eorum vicem *episcopi*, seu *cleri*, sustinere, & ita secundum præxim primitiue ecclesiæ, quam in quinque prioribus seculis collocant, indicandum esse, quousque Principis, tanquam *episcopi Evangelici*, potestas in sacris se exerat. Atque hæc quidem fata habuit *ius illud eminens circa sacra* a natalibus Christianismi vsque ad hæc nostra tempora, vnde facile apparebit, falsa denominatione *iurium episcopaliu* hæc ipsa a *ICtis* insignata esse.

Quæ post Instrum. P. continuata sunt.

2

CAP.

CAP. II.

DE

VERA RATIONE IURIVM QVAE

VVLGO INTER PROTESTANTES EPI-
SCOPALIA DICVNTVR.

§. I.

Status con-
trouerſiae
formatur.

HAec fata fuere iurium eminentium *circa ſacra*, quæ quidem in terris protestantium veris & genuinis dominis ſuis ſunt reſtituta, ſed nomine incommo-
do *iurium episcopaliū* adhuc inſigniri ſolent. Ma-
gis ex vero olim glorioſæ memoriæ princeps *MAVRITIVS*
Haſſiæ Landgravius cenſuit aſſeruitque, *Di: Freyheit in Re-
ligions. Sachen ſey der Sünde höchſtes regal.* De hoc ergo in
præſenti capite inquirendum: *utrum iura hæc, de quibus agi-
mus, vere & recte ſint & dicantur episcopalia?* Neque enim
tantum hic lis eſt de nudo nomine, ſed ex ipſa huius appella-
tionis ratione fluunt variæ concluſiones, de quibus non ſatis
caute iudicare poſſumus, quamdiu in denominatione incom-
moda ſubſtituimus.

Ius episco-
pale in ſenſu iu-
ris canonici
non tribuen-
dum princi-
pibus euan-
gelicis.

§. II. Quæſtio potiffimum huc redit; an tale *ius episco-
pale*, quod *c. antec. §. V.* deſcriptum eſt, & non tantum in *po-
teſtate paſtorali*, ſed etiam *imperio ſacro* conſiſtit, recte tri-
bui poſſit principibus protestantibus? Negandum hoc eſſe
arbitror, variis ex argumentis. Primum eſt, quod poſita
contraria ſententia & communi, ſummum in ſacra imperio
clericis reuera adſcribi deberet, quemadmodum pontifex
& episcopi illud ſibi, quamvis inique, vindicarunt. Fin-
xerunt enim, eccleſia eſſe rempublicam peculiarem, a ciui-
li diſtinctam & independentem; quemadmodum itaque prin-
cipes ſummum imperium in ciuili republ. tenent, ita episco-
pos a Deo conſtitutos eſſe imperantes in eccleſiaſtica repu-
blica, & conſequenter ſumma iura in ſacra pontifici & epi-
ſcopis propria eſſe dixerunt. Parum ab hac philoſophia
recedit

recedit SCHULTERVS *in iuris canon. instit. lib. 1. tit. 1. §. 2.* docens, totam rempublicam in duas sese pandere societates, in *sacram & civilem*, h. e. in *ecclesiam & politiam*, & inde concludit, vtramque diuerso modo esse gubernandam. Et quidem hoc ipsum nostrates serio existimasse, ex vltiori eorum declaratione enarrat. Aiunt enim, principem duplicem in republica tenere personam: (1) *principis*: quo intuitu secularia imperio suo determinat & de iis disponit; (2) *episcopi*, quo respectu iura sacra exercet, & ecclesiastica dirigit prout *cap. 1. §. 2. sqq.* obseruari. Eo ipso conceditur, *iura circa sacra* non aliter summæ potestati comperere posse, quam quatenus personam *cleri* vel *episcopi* induit, & ita his, more pontifici, potestas circa sacra eminens adscribitur. Ast vero falsum hoc esse, obseruarunt maiores nostri in *Augustana confessione*, iudicantes, *episcopis imperium* nullum competere, sed nudum *ministerium ac officium*, quod nihil imperii ciuilibis amixtum habet. Hæc fuit ratio primitiæ ecclesiæ apostolicæ, prout *cap. 1.* ostendi, imo postquam exercuerunt *proprio iure*, ex vi *potestatis ciuilibis*, non sub qualitate episcoporum. Recte hoc ipsum obseruat vir immortalis memoriæ *LVDOLPHVS HVGO* *tr. de statu region. German. c. III. §. 28.* inquit: *Quoniam ex protestantium sententia iurisdictione ecclesiastica PARS est CIVILIS IMPERII, merito principes protestantes IVRE CIVILIS IMPERII etiam iurisdictionem illam sibi vindicant.* Si ergo pars est *ciuilibis imperii*, *iure ciuilibis imperii* exerceri debet, principes *qua tales*, non qua *episcopi*, illam omnino sibi vindicant, & minus recte potestas hæc *episcopalis* dicitur. Scilicet summa imperantis potestas per totam rempublicam se diffundit in omnes ciuium actiones, non tantum, quatenus vt *singuli* considerantur, sed etiam quatenus in cœtus particulares abeunt, & vnâ *personam moralem* sustinent. Sunt ecclesiæ nihil aliud, quam *cœtus particulares*, & ita quidem in *republica* reperiuntur, vt alia collegia, sed non sunt *pars reipublicæ*, multo minus separatam rempublicam sustinent. Id quod si verum est, vti omnino est, inde per se fluit, cœtui huic, vtpote societati æquali, nullum *imperium* proprie dictum competere, sed

(1) Quia ite clericis ius circa sacra adscribitur.

Quod tamen est pars ciuilibis imperii.

E

prin-

Et ex inspe-
ctione in ec-
clesias fluit.

principem in eundem quoque *imperium* exercere posse, sicuti in quævis alia collegia, quatenus finis reipublicæ id postulat, h. e. ut pax & tranquillitas reipubl. conferuetur. Finis hic cuius principi, qua tali, *inspectionem* sedulam comittit in omnes civium actiones, imo ipsa collegia & coetus, ut præcaueat, ne respublica inde detrimentum capiat. Eo magis autem *cure suæ* negotia ecclesiastica commendata habere debet, quo funestius malum in rempublicam ex neglecta hac cura redundare potest. Quodsi Imperatores imperiosis episcopis maturius, & efficacius restitissent, hierarchia nunquam exstructa fuisset, quæ tot ingentia peperit mala. Ergo vel horum exemplo constat, rempubl. saluam & incolumem esse non posse, nisi supremam potestatem in sacra princeps exerceat, & omnibus modis præcaueat, ne imperium politicum in ecclesia emergat. Conf. BRUNNEMAN. *de iure eccles. lib. 1. c. 2. per tot.* PVEFENDORFF *de habitu retig. ad vitam civil.* CONRING. *thomast. civil. auctor. circa sacra.* III. DN. THOMASIVS *in vindic. iur. maiest. circa sacra.* HYO GROTIVS *de imper. summ. potest. circa sacra.* PETRVS MULLERVS *de iur. episc. in terris protestant. a Catholicis iniuste præsumptis cuius sententia cap. II.*

(II) Quia ius
circa sacra
ex superiori-
tate territo-
riali fluit.

§. III. Proinde recte omnino sentiunt, qui *ius eminentis circa sacra ex superioritate territoriali* principibus protestantibus adscribunt, quod plenius demonstrat BERTIVS *de superior. territ. §. XIII.* Inde vero mihi nouum, & quidem *secundum*, tubnalcitur argumentum, quo ficta hæc *iura episcopalia* principibus nostris assertu penitus conculcari possunt. Quodsi enim ex *superioritate territoriali* iura circa sacra deriuanda sunt, certe haud sunt *episcopalia*, nec Principes ea, ut *episcopi*, exercent. Neque enim episcopi, qui tales, habent territorialem potestatem, nec inter pontificios episcopi ius suum in *sacra territoriali potestate*, sed ex *iure diuino* petunt. Imo quicquid agunt, episcopi catholici, vi *superioritatis territorialis*, non agunt qua tales, sed qua *principes imperii seculares*, ex quo necessario sequitur, etiam principes protestantes, qua tales, iura circa sacra exercere debere, si ex *superioritate territoriali* deriuari debent. Ipse CARPZOVIVS in *iur.*

ris.

rispr. consist. lib. I. def. 3. quasi sui immemor, iurisdictionem ecclesiasticam itidem ex hoc fonte petit, aiens: *suspensa iurisdictione ecclesiastica per pacificationem religiosam, eaque ad Principes & status imperii iure superioritatis deuoluto, iura quoque episcopalia vigore superioritatis territorialis, Krafft habender Landes fürstl. Obrigkeit competere atque exerceri dixeri rectissima cum Reinkingio.* Vnde reformatio religionis sequela superioritatis indubitato censetur & profuit hinc axioma illud ualutatum inter Camerales & Doctores Catholicos uulgatissimum: quod cuius sit regio, eiusdem sit etiam religio seu de religione dispositio. Hac tamen ipsa doctrina refutatur sententia, quam *def. antec.* latius inculcauerat, quod scilicet princeps tanquam episcopus, non tanquam princeps secularis hæc iura exercent, quæ quomodo coherere possint, ego quidem nullo modo videre possum. Imo si iure superioritatis territorialis disponit in sacris, falsum omnino, quod *CARPZOV. def. XI. §. 15.* asserit, ut pontificem & episcopum principem hæc iura exercere. Indubitati autem iuris esse principibus Evangelicis iura circa sacra vi superioritatis territorialis competere, patet tum ex natura eorum propria, tum ex dispositione ipsius *Instr. Pac. art. VIII. §. 1.* ubi ita disponitur: *Omnes & singuli electores, principes & status imperii Rom. in antiquis suis iuribus, prerogatiuis, libertate, priuilegiis libero IURIS TERRITORIALIS tam in ECCLESIASTICIS, quam politicis exercitio firmati sunt.*

§. IV. Præterea quoque (III) ex capite *antec.* perspicuum reddidi, Imperatores omnem potestatem in ecclesiam & negotia ecclesiastica iure ciuilibus imperii exercuisse, episcopos vero habuisse subordinatam & dependentem a ciuili imperio potestatem, quam postea sibi independentem, & proprio iure asseruerunt. Si ergo natura huius iuris ita comparata est, uti omnino est, incongruum sane uideatur, ea episcopalia dicere, quæ episcopis iure proprio competere non possunt, nostris autem principibus iure proprio competunt. Obseruauit hoc ipsum *BRUNNEMANNVS de iur. eccles. lib. I. c. 2. §. 4.* inueniens. *Et cui alias competeret iurisdicctio hæc & imperium? Certe non*

(II) Quia omnino Imperatores iure proprio hæc iura exercuerunt.

episcopis, qui quidem habent iurisdictionem aliquam, quam vocant audientiam, sed illa ipsa iis a summa maiestate Cæsarea collata est. Imo ipse Saluator verbis perspicuis apostolis suis intimaui, quod regio more dominari: & beneficos appellari dominos ipsis indultum non sit Luc. XXI. 25. Hinc ministerium episcopis saltem iniunctum, non dominium, quo sine emphatice episcopos admonet Petrus 1. Epist. c. V. 3. pascite Dei gregem, qui penes vos est, non ut domnantes Cleris. Quicquid ergo potestatis exercuerunt episcopi, ex indulgentia Maiestatis civilis exercuerunt, non IVRE SVO vel a Salvatore concessa.

(IV) Quia iura episcopalia sua natura sunt dependantia.

Nec omnem potestatem in sacris exhaustiunt.

§. V. Adde etiam hoc, (IV) non leuem iniuriam fieri principibus protestantibus, quod iura illa eminentiora circa negotia ecclesiastica, & religionem a iuribus episcopalibus Romanæ ecclesiæ petantur. Nam (1) constat, hæc ipsa esse *dependantia*, & pontificii Romani supremo arbitrio subesse, cum principum protestantium potestas in sacra, *independentis*, & nullius subiecta arbitrio sit, adeoque nullo modo cum iure episcopali Catholicorum conferri queat. Deinde (2) si in vulgatis iuribus episcopalibus, quatenus iure canonico determinata sunt, subsistimus, sane minus eis tribuimus, quam ex potestate circa sacra eis tribuendum erat. Plura pontifex episcopis subtraxit, & ad casus reservatos retulit, quæ tamen exsuprema potestate in sacra fluunt. Obseruavit quoque hoc ipsum B. Dn. SIRYRIUS de iure papali princ. Euangel. cap. II. §. 2. docens, principes nostros in suo territorio quoad ecclesiastica superiorem non agnoscere: non imperatorem, pergit, vi-pote qui ius circa sacra non usurpat, sed voluntaria abdicatione illud resignauit in manus pontificis; non pontificem, quia huius iurisdictionis ecclesiastica in territoriis protestantium suspensa. Demonstrat subinde in seqq. quænam iura eminentiora principum evangelici exerceant, quæ ad iura episcopalia nullo modo referri possunt, additque, si terminis iuris canonici insistere volumus, potius *popalia* dici posse, non quod papæ accepta ferenda aut eidem proprio iure competant, sed tantum designetur, quod omnia iura illa eminentiora, quæ olim pa-
pa,

pa, vt iniustus possessor exercuit, hodie a principibus exer-
ceantur, non iure papali, sed vi superioritati territorialis.
Interim non nego, rectius etiam hac appellatione abstineri,
ne in eisdem difficultates incidamus, quas circa iura episco-
palia obseruauimus.

§. VI. Imo (V) quamdiu in afferendis principi euange (V) Quia ex
lico iuribus episcopalibus solliciti sumus, non possumus non iure episco-
in varios incidere laqueos & otiosas disputationes. Constat pali principi-
iura episcopalia a pontificiis in quatuor classes distingui. Ad bus asserto
primam pertinent iura ordinis, quæ officium pastorale vnice infinita in-
concernunt & inde fluunt, vt sunt: potestas concionandi commoda
& docendi, administrandi sacramenta; confirmandi bap- fluunt.
tizatos, ordinandi ministros ecclesie, ligandi & soluendi, lo-
ca sacra consecrandi, reges inaugurandi & vngendi, cœmi-
teria constituendi, benedicendi abbates, &c. Ad secundam
reuocant Legem Diocesanam, quorum referunt obedienti-
am Canonicam, potestatem in bona ecclesiastica & domus
religiosas, curam miserabilium personarum, ius circa scho-
las creandi doctores & magistratos, synodos conuocandi,
exactionem cathedratici, visitationes ecclesiasticas, procu-
rationum exactiones, quartam decimationum, portionem
canonicam episcopalem, charitatiua subsidia. Tertia classis
comprehendit iurisdictionem ecclesiasticam, circa causas ec-
clesiasticas & in clericos exercendam, vnde ius consistoria
constituendi aliaque plura dependent. Denique ad quartam
classem iura dignitatis pertinere censent; quæ sese exerunt
in titulis, prærogatiuis aliisque signis dignitatem singularem
& eminentem demonstrantibus, quæ omnia ex professio fu-
sissime explicat LINCIVS de iure episc. c. VIII. seqq. Post-
quam itaque CARPZOVIVS in primis iura episcopalia
principibus euangelicis vindicat, non rectius potestatem
circa sacra determinari & singula eorum iura explicari
posse censuit, quam ex hac Canonistarum doctrina. In-
de in Iurispr. Consistor. lib. 1. def. IV. iura episcopalia ordine se-
cundum hæcenus dicta recenset, & speciatim in seqq. defini-
tionibus ad principes protestantes hoc applicat, non ob aliam
causam, quam quia existimauit, principes euangelicos in-

duere debere personam *episcopi*, si *iura circa sacra* valide & legitime exercere malit. Alt vero (a) ita ex putrido fonte iura principum sacra peruntur & explicantur, & *ius canonicum* quod principum legitimam potestatem conculcauit, ad instar lydei lapidis ponitur, secundum quem potestas principis in sacris aestimari debeat. Huc potissimum collimat CARPZOVIVS *per totam iurisprudent. consil.* cum LAVRENTIO OHMIO REINKINGIO aliisque. Sic *lib. I. def. 5. n. 5.* ius conuocandi synodos principi adscribit *ob legem diocesanam*; ius administrandi bona ecclesiastica *def. 6. n. 3.* ei defert ob eandem legem Cognitionem de causis matrimonialibus aliisque ei adscribit *def. 7.* ob iurisdictionem ecclesiasticam &c. (c) Nullo iure principi iura ordinis adscribi possunt, quæ tamen iidem episcopalia sunt. Agnoscit hoc ipse CARPZOVIVS *lib. 1. def. 2. n. 13. & n. 17. seqq.* inde concludit, principes tantum gerere potestatem ecclesiasticam externam, & hoc intuitu diei *episcopos*, vel titulo tenus saltem ex pacto religionis, quæ iura exerceat episcopalia. Ast ita rursus nouæ exsurgunt lites: nam ius condendi leges ecclesiasticas ad *iura ordinis* referunt, vid. LINCKIVS *de iur. episcop. c. 9. n. 102.* an ergo hoc principibus Euangelicis denegandum? Deinde potestatis ecclesiasticæ interne & externe qui sint limites, exinde non satis constat, dum quisque, prout sensu abundat, hoc vel illud ius controuersum modo ad internam modo ad externam potestatem trahit. Audiamus REINKINGII circa hanc doctrinam philosophiam, qui in *tr. de regim. secul. & eccles. lib. III. class. 1. c. 10. n. 3. seqq.* ita: sicuti archiepiscopi, episcopi & multi ex prælatis virumque tribunal principum benignitatis te nacti, iam dudum exercuerunt; ita etiam multo æquius, ut & seculares imperii status ex grauissimis causis utramque iurisdictionem decenter & conuenienter usurpent, tam in his, quæ sunt ordinis, quam quæ sunt iurisdictionis episcopalis ac legis diocesane. Cum vero principes hæc iura habeant; imperii & sacerdotii curam sustineant, diligenter cauere debeant, ne vel usurpatione vel administratione confundantur ea, quæ vel ipsa Dei ordinatio & negotii qualitas separauit. Et paucis interiectis n.

s. pergit: *In his itaque, quæ ordinis sunt &c. principes & status Augustanæ confessionis seculares se ipsos non introuunt, sed curam & potestatem externam circa hæc usurpant, ut per superintendentes & ministros ecclesie, secundum ordinem diuinitus institutum ad normam Euangelicam decenter perficiantur. Ea vero, quæ sunt iurisdictionis ecclesiasticæ & legis diocesane per Consistoriales expediunt. Ita se misere torquent* Dd. ut modo doctrinam iuris canonici de *iurijs episcopalijs* partibus principibus euangelicis applicare possint, quæ tamen solido fundamento destituitur. Principum Euangelicorum potestas in *sacris* aliunde satis recte circumscribi & determinari potest, ut non necesse sit, ex doctrina pontificiorum futili illam illustrare, quæ magis hanc doctrinam de *potestate principum in sacra* corrumpit, quam illustrat, uti s. seq. uidebimus. Eo contrario finis reipublicæ intuitu cuius potestatem in sacris exercet, satis limites eius determinat, cum tanta in dubio principi competere censeatur potestas, quanta sufficit ad finem obtinendum, reipubl. præfixum.

§. VII. Et si (VI) verum fontem huius doctrinæ de *iuribus episcopalibus* principum euangelicorum euoluimus, illum oppido lubricum imo falsum esse apparet. Supponunt nostrates, (I) euangelicis principibus olim nullam in sacra potestatem competiisse, sed illam per episcopos fuisse exercitam; (II) pacto publico autem potestatem, olim episcopis propriam in eos esse translaram, & quidem prout quidam addunt (III) *fiduciario iure*, ut interim illam exercent, donec controuersie religionum discordantium compositæ fuerint. Alii in *suspensione potestatis episcopalis* se fundant, indeque inferunt, principes interim iure *episcoporum* antiquo agere debere in suis territoriis. Verum hi conceptus de potestate principum satis erronei sunt. Concedo, tempore reformationis episcopos & pontificem per *iniuriam* omnem in sacra potestatem occupasse, & sua uolentia impediisse, quo minus principes iure suo, quod iura naturæ illis *vi summi imperii* datum est, uti possent. Interim habuere antea potestatem in episcopos, & alia varia iura sacra exercere, imo eandem potestatem eo ipso retinere, quo superioritatem ter-

(VI) Quia hæc doctrina fuit & falsis principiis.

rito-

In cuius locum solidiora substituitur.

Non est translatum ius circa sacra in principes nostros demum per pacem religiosam.

(VIII) Quia hæc doctrina variis cavillationibus obnoxia est.

ritorialem conseruarunt, cuius pars & sequela necessaria omnino est, vtut exercitium huius iuris amiserant. Remotum tandem est hoc impedimentum per *suspensionem iurisdictionis ecclesiastica*, quo facto, principes rursus suprema sua potestate vti cœperunt. Non itaque hæc iura demum in eos *translata* sunt per pacem religiosam aut instrumentum pacis, nec vlla de tali *translatione* mentio iniecta est, sed sufficebat, quod impedimentum remoueretur, quod ante hæc exercitio horum iurium eminentiorum obstitit: quia ita *ipso iure* reuiuifcebat vigor summorum iurium circa sacra. Et ita facilius dubiis occurri potest, quæ alias moueri solent, si asserimus, *iura episcopalia* in principes euangelicos esse *translata* per pacem religiosam. Negat hoc enim NICOLAVS EVERHARDVS IVN. *vol. II. conf. l. n. 78.* & vt plurimum Catholici, asserentes iurisdictionem ecclesiasticam contra ordines Augustanæ confessionis esse quidem *suspensam*, non tamen apparere, quod in eos *translata* sit. Sed translatione expressa non fuit opus, cum *superioritati territoriali* sua natura hæc potestas eminens iam inesset, & protestantes nihil vterius desiderarent, quam vt impedimenta e medio tollerentur, quæ hæctenus in exercitio summorum iurium obfuerunt, superstitione omnium mentes obfuscante. Huc etiam collimat PETRVS MYLLER *de iur. episcop. præsentia reuiuifc. sect. 1. cap. 2. vlt.* Aiens; Atque ex his per legitimam consequentiam deduci potest, non demum tributum esse ius episcopale statibus protestantibus per transactionem Passouiensem; cum enim certum sit, ius superioritatis territorialis iam ante pacificationem religiosam integrum fuisse statibus imperii, negari quoque non potest, iam tum etiam ipsis competitisse ius episcopale h. e. potestatem in sacris.

§. VIII. Præterea (VII) vulgata doctrina pontificiis ansam dedimus, cavillationibus variis doctrinam de *potestate principum protestantium* turbandi & corrumpendi. Nam ex propria nostra doctrina inferunt, potestatem episcopalem antiquam haud esse *sublatam* per pacem religiosam, & Ostabrugensem, sed *suspensam*, exercitium saltim interim sibi vindicasse principes euangelicos, & ita non *iure proprio*, sed

fed *fiduciario* magis agere, & tamdiu in quieta possessione huius exercitii relinquendos, *vsque dum de religionis dissidiis per Dei gratiam conuentum fuerit*, vt dicitur in *I. P. art. V. §. 13.* Addunt præterea pontificii, principes tanquam *laicos*, iuris episcopalis ex natura sua incapaces iudicari, vt in eorum personis haud inuenire possit, vbi pedem radicaliter figeret, adeoque, *ad pacem reducendam*, tantum ad tempus suspensam esse ius dioecesanum & iurisdictionem ecclesiasticam, & vtriusque reuiuiscendam sperandam esse. Videant tamen, ne spes eos fallat! Certum est, suspensam esse iurisdictionem papalem & episcopalem, *donec dissidia circa religionem sopita fuerint*, h. e. in perpetuum, quia talis conditio suspensioni adiecta est, quæ *moraliter* impossibilis est, & nunquam existere potest: etsi vel maxime existere posset, nunquam tamen principes protestantes tam prodigi iurium suorum fore præsumuntur, vt partem summæ potestatis eximiam abdicare, & rursus in clericos transferre velint. Iam autem suspensio iurium, quæ in effectu sit in perpetuum, reuera totalis iurium *abrogatio & extinctio* censi debet. Quis enim crederet, *amicabili & sine vlla coactione* controuersias sopiri posse, quod tamen in *I. P.* vbique supponitur Vestigia maiorum protestantes terrent, ne sponte eandem tyrannidem rursus subeant, a qua per Dei gratiam libertati sunt. Quodsi ergo conditio existere posset, hoc vel ita fieret, vt pontificii ad nostra castra redirent, vel vt nos colla nostra veteri iugo subiiceremus. Prius si fieret, quod optamus, nihil sane lucrabuntur episcopi, quia potius omnes, qui adhuc supersunt, potestatem suam deponere & ad casas redire iubebuntur. Posterius si fieri posset, conditio utique existeret; ast cum tot bellis, persecutionibus, oppressionibus aliisque durissimis malis constantia nostratum frangi haud potuerit, quis crederet, eos, pace reducta, *sponte* cessuros, & dominationem Cleri pontificii rursus agnituros esse. Vnde etiam in *I. P. art. V. §. 14. in f.* adiecta est hæc notabilis clausula: *si vero, quod Deus prohibeat, de religionis dissidiis amicabiliter conueniri non possit, nihilominus hæc conuentio (& sic etiam suspensio iurisdictionis ecclesiasticæ) perpetua sit & pax semper duratura.*

ra. Pluribus de hac materia agit PETRVS MULLERVS de iurium episcopal. præiens. riuinifcentia sect. II. c. 2. LINCKIUS de iure episcop. c. XV. n. seqq.

(VIII) Quia alii Icti hanc doctrinam iam reprobant.

§. IX. Neque (VIII) hæc, quam hic propugno, sententia singularis & plane noua est, cum eandem iam antea viri eruditi propugnauerint, quorum testimonia maioris illustrationis gratia hic producam. FUSE AVCTOR meditat. ad l. P. art. V. §. 29. hac de re differit, & p. 709. ita iudicat: *anceps valde & lubricum est, iure diæcesano vel episcopali, quod inuentum est hierarchie pontificie, causam principum protestantium, imprimis vero secularium, quod ad potestatem eorum circa sacra attinget, tueri, cum longe fortiora arma ex sublimi territorii iure, in sacra non minus quam profana valido, nisi quis religione se fascinari sinat, suppetant. Neque satis est pro dignitate negotii dicere, ius episcopale esse annexam iuris territorii, quia enim annexa rei communiter viliori loco re ipsa habentur, itaque iuris erit, curam sacrorum inter partes potestatiuus superioritatis territorialis referri, & non inter eius annexa. Equidem possemus faciles in verbis esse, si modo re conueniremus. sed experientia nos docet, quam facile calumniis & cauillis locutiones minus proprie & accuratæ sint expostæ: & præterea mihi nescio quid semper displicuit, in nomine illo iuris diæcesani vel episcopalis quod cleri dominationem sapit a civili imperio absolutam, quin aliquando hæc contrariam, aut retalsirantem. Relinquamus igitur clero catholico suos titulos iuris diæcesani, episcopalis & iurisdictionis ecclesiasticae. Nobis maiestas civilis imperii non adeo sordet, ut existimemus, dignitati eius & vi accedere aliquid posse adiuncto alio iure spurio & nominis infideli. Atque hinc non videntur mihi de principe magnifice satis loqui, quibus ille in sua ditione episcopus addit. Non magis sane, ac si quis eum consulem dixerit, vel consiliarum. Et post pauca p. 710. inf. pergit: *Habent itaque principes duas maxime causas, cur sit i a iure diæcesano & episcopali caueant, quoties originem eius aliunde, quam superioritate territoriali, deriuamus. Nam & in pontificiorum infidias facile incidunt, quibus assiduo illud est in ore iurisdictionem suspensam quidem esse contra protestantes, sed**

sed non in illos translata, neque sequi, exemptos a iurisdictione eandem in alios exercere posse, cum qualitas suspensionis sit, non ut potestatem det, sed ut eam, quae fuit, quiescere faciat, vid. vindic. Hildesf. p. 134. Et suae religionis hominibus ex ordine sacro viam sternunt, ad eandem arcem occupandam, qua pontificios vix deiecit. Cum ex aduerso iure territoriali in scenam producti & illis respondere facile liceat, non opus esse nobis translatione iuris diocesani, cum imperio proprio velut postliminio reducto, quod ius episcopale nunc sublatum olim impedierat, ut res sacras & ecclesiasticas administremus: & hi libentius se abstinent manere, quod ab omni episcopali qualitate praescindit, cuius nominis & dignitatis honore: & privilegia nostri etiam inuide appetunt, venianturque: etsi a nominibus & iuribus quibusdam in locis sibi temperent. Iam antea TABOR de regimine imperant. eccles. lib. XVIII. de hac doctrina dubitauit, quatinus non satis mentem suam explicauerit. Ait enim: Sed distinguendum est ius episcopale diuinum, seu ex verbo Dei episcopis competens, & humanum, seu humana ordinatione aut usurpatione subintroductum. Illo sensu ius episcopale plane separatum & distinctum manet a iure imperantium ecclesiastico; posteriore autem sensu plane aequiuoce dicitur, certe partes functionum ecclesiasticarum nostrum regimen attingere non debet, ideoque in nostra appellatione (regiminis, scilicet ecclesiastici) acquiescimus. Falsitatem & inconuenientiam huius doctrinae etiam agnouit STRAVCHIVS dissert. de statut. a summ. principe. §. 26. ubi notantur ait: Hodie in imperio Germanico principes protestantes, qui vocantur, potestatem circa sacra recuperant iure proprio, cuius vi clerici sui obligantur constitutionibus eorum. Inde tamen satis supine a quibusdam dicantur duplicem habere personam. Cum enim principibus potestas legislatoria circa sacra de se competat, ut principibus, iure proprio, & ut sunt rectores ciuitatis, vel suae communitatis, non aliam propter exercitium huius potestatis personam possunt representare, quam qua leges circa profana condunt: sed cum potestas ipsa vna sit eademque, non potest huius vnus potestatis ratione duplicem personam princeps gerere, nec recti ius episcopalia forte iura dixeris

principes nostros exercere, non magis atque si iurisdictionem ministro mandatam vel de facto ab ipso usurpata[m] eam vindicaueris, ministri appellare possis, eiusque personam representare respectu illius dixeris. Nec hæc de verbis est obseruatio, sed ad ius rei multum interest, itane an aliter loquaris. Et potius episcopus duplicem personam gerit, nempe ecclesiasticam & iudicis. Huc etiam collimasse videtur excell. Dn. HORNIVS in iur. public. cap. 59. §. 3. vbi ita: Liquet etiam ex his, minus dicere, qui principibus nostris & statibus imperii ius episcopale tantum tribuunt, quod subordinatur pontificis potestati, cum illorum potestas longe altius ascendit. Conf. B. Dn. STRYK. de iure papal. princip. euangel. c. 2. §. 2.

An consulant huic doctrinae, qui ius sacrorum a iure episcopali distinguunt?

§. X. Huc etiam suo modo collimant, qui ius episcopale a iure sacrorum distingui debere contendunt. Ius enim sacrorum, inquit, cohæret ipsi maiestati, & inde facultas disponendi circa sacra principi competit, atque circa tria versatur: (1) circa diuinum cultum in se spectatum, (2) circa ecclesiasticam iurisdictionem & personas culti destinatas, (3) circa res & bona ad cultum necessaria, quale ius apud Romano Catholicos pontifices Romani hætenus sibi vindicarunt. Huic subordinatum est ius episcopale, & præcipue ad executionem cultus iam tum recepta spectat. Hoc ita applicari solet ad fora protestantium, vt iura sacrorum principibus asserenda sint vi superioritatis territorialis, qui eorum ordinationem secretorii suo consilio plerumque reseruare iura autem episcopalia consistorio suo delegare soleant, vid. B. Dn. STRYK in not. ad ius eccles. BRVNEM. lib. 1. c. 6. m. 12. §. 1. & G. LINCKIVS de iur. Episc. c. 1. n. 63. Equidem qui hac distinctione vtuntur, in eo nobiscum consentiunt, principibus nostris non iura episcopalia, sed longe eminentiora tribui debere; ast quia ius illud suplime sacrorum omnia amb tu suo complectitur, quæ in sacris vi imperii civilis principes agere possunt, non amplius videtur necesse, simul iura episcopalia retinere, eaque illis subordinare. Neque propter limites consistorio constituendos hoc necessarium videtur, vtpote quod non est locus episcopi, sed delegata principis potestate vtitur, & consequenter

ter

ter nequidem recte de eo dicitur quod *iura episcopalia* ex delegatione principis exercent. Nam aut hoc est intelligendum de *iure episcopali* in sensu iuris canonici, aut in sensu in foris protestantium recepto si prius, ingens catalogus eorum iurium, quæ ad episcopos spectant, confici posset, quæ tamen a consistoriis nostris exerceri non possunt. Habent etiam Catholici episcopi sua *consistoria*, quibus *officiales* eorum præfunt, qui tamen non omnem exercent episcopalem potestatem, vti fulissime demonstrant PETRVS LEVRENIUS *tr. de vicario episcop.* Non erraueris sane, si dixeris, nostra Consistoria ad formam consistoriorum episcopaliū constituta esse, & ita eo minus de iis dici potest, quod *iura episcopalia* in vniuersum explicent & exercent. Si posterior significatus aridet, tunc potestas principis & consistorii vix distingui posset, cum vtrique iura episcopalia adscribenda essent. Rectius abstinendum esse existimo ab eiusmodi terminis, qui non nisi ad confundendam nostram iurisprudentiam apti sunt, cum non ex iure canonico iura sacra æstimanda sint, sed ex iuris naturæ salidis fundamentis.

§. XI. Sic itaque ex hætenus dictis concludo (I) potestatem & imperium circa sacra haud deberi clericis, & ita iura hæc sublimia minus recte dici *episcopalia*, (II) nec proinde nostros principes necesse habere, vt quoad exercitium horum iurium se *episcopos* esse fingant. Fluunt potius hæc iura ex summo imperio civili, cuius analogum est *superioritas territorialis*, leniori vocabulo illud ipsum exprimens, quod summo imperio civili competit. Itaque hoc ius exercet, quatenus *reipublica* suæ præest, & finis eius hoc postulat, non quatenus est *membrum ecclesie præcipuum*, prout nuperrime asserere studuit DE. IO. WOLFFGANG. JÆGER *in tr. de concord. sacerdot. & imper. c. IV.* Qui hanc hæresin fouent, vel nihil vel parum ab errore hætenus reprobato de *iuribus episcopalibus principum euangelicorum*; Hi enim, qui principem *episcopum* esse volunt, nihil aliud indigant, quam principem in exercitio iurium sacrorum considerari vt *primarium ecclesie membrum*, quo ipso in errore haud ferendo subsistunt, ecclesie *imperium sacrum* proprium esse, & hoc respectu a

An principes iura sacra exercent quatenus sunt membra primaria ecclesie?

(1) si quis dicitur esse princeps ecclesie, non potest esse princeps territorii.

principe exerceri, quatenus *primarium eius membrum* est. Inde rursus infiniti alii errores propullulant, scilicet ab hoc imperio *circa sacra* non excludendum esse ministerium sacerum, imo nec plebem, sed principi tantum competere prerogativam suffragii &c. Ast vero *in ecclesia* princeps plus iuris non habet, quam aliud quodcunque membrum, quia in ea non consideratur, vt *princeps*, sed vt *Christianus*, adeoque frustra ab hoc respectu *iuris circa sacra* petitur, imo in effectu eidem negatur: quod enim toti ecclesiae commune esse asseritur, id prerogativam in principe non adeo constituit. Quicquid autem agit *vi imperii* vt *princeps*, hoc agit intuitu *reipublicae*, cui solus praestit, & sicut *vi imperii* omnes subditorum actiones dirigit, ita quoque, quin de *ecclesiasticis* idem dici deceat, dubitari nequit.

CAP. III.

DE

VARIO HVIVS DOCTRINAE VSV.

§. I.

Doctrina
haec vsus
non in nudis
verbis sed re
ipsa habet.

Quemadmodum STRAVCHIVS in verbis §. IX. cap. antec. relatis optime monuit, hanc observationem de *seculo iure episcopali principum evangelicorum* non esse inanem & nudam de *verbis* certamen, sed multum interesse, itane an aliter loquamur; ita hoc ipsum praesenti capite illustrabo, ostensurus, plures falsas conclusiones ex hoc *imaginario iure episcopali* fluxisse, & iura nostrorum principum sacra nequaquam ex iuris canonici institutis aestimanda esse.

Inde fuit (I)
ius circa sa-
cra principi
privatiue
competere.

§. II. Prima eaque *primaria* conclusio falsa, ex hactenus reprobato iure episcopali principum evangelicorum deducta, ipsum *ius eminens circa sacra* tangit, quod principi quidem non negatur, sed vt eidem non *privatiue*, sed *cumulatiue*

competat, concurrente ad eius exercitium ministerio & plebe. Ita philosophatur FECHTIVS in verbis *cap. 1 §. 7.* adductis. Ita quoque passim ICTI, qui episcopatum principibus protestantibus adscribunt, sentiunt. Vide CARPZOV. *lib. 1. iurapr. consist. def. 69. & decis. 113.* SCHILTER *insti. iur. canon. lib. 1. tit. 3. §. 4. & 15. & lib. 11. tit. 1. §. 8.* Constat enim ex iis, quæ *cap. 1.* tradita sunt, ab initio quascunque causas ecclesiasticas maioris momenti ad totius cœtus ecclesiastici determinationem pertinuisse, non ad solum episcopum, qui *directionem* tantum, cum *prærogativa* quadam *suffragii*, in eiusmodi deliberationibus habebat. In aliis minoris momenti causis solebat clerum suum in consilium vocare & de causis emergentibus statueret. Eundem statum reductum esse in ecclesiis protestantium sibi aliisque persuadere conantur, asserentes, principes esse *episcopos*, adeoque clerum ecclesiarum excludere non posse, quin etiam in causis maioris momenti v. c. in reformanda ecclesia, & quæ ad dispositionem cultus externi spectant, plebem quoque consulendam esse. Episcopos quidem pontificos *privatiue* hæc iura sibi vindicasse, sed hoc eo ipso emendatum esse, quo facies ecclesiarum protestantium pristino suo nitore restituta est. Principes esse episcopos, & ita in ecclesiis potestatem suam exercere, ut primaria eius membra, & ita reliqua membra excludere non posse, cum notorium sit, constare ecclesiam triplici ordine, clericali, magistratus, & œconomico &c. Distinctus procedit HAVEMANNVS *de iur. episcop. tit. IV. §. 5.* docetque, ius episcopale ex distinctis partibus constare & secundum has iudicandum esse, in quantam illud in principem translatum sit. Nam, ait, *nonnulla videntur in iure episcopali, quæ solis ecclesie ministris comperunt iure diuino, actus scilicet ministeriales seu ordinis, quæ ad magistratum transferri non potuerunt. Nonnulla exant iure episcopali canonico, quæ ad solum pertinent magistratum politicum. Nonnulla reperiuntur in iure episcopali canonico, quæ pertinent ad totam ecclesiam iure diuino; hæc non possunt transferri vel ad solum ministerium, vel ad solum magistratum, vel ad solum populum.* Nonnulla proferuntur

Ver
ma
con
m
a

133b

111

tur in iure episcopali canonico, quæ ad ministerium & magistratum iunctim pertinent, quæ vnus status sine concursus alterius non potest probe expedire. Hanc doctrinam in *seqq.* verbis *MATTHÆI STEPHANI* grauissimi iuris episcopalis asseritoris, illustrat, & per aliquot capita doctrinam propositam ad casus speciales applicat.

Nec ad eius
exercitium
concurrere
ministerium
aut plebem.

§. III. Ast vero quemadmodum falsum est, principem esse episcopum, & *iure episcopali* in ecclesiis agere, ita ad exercitium iuris sublimis circa sacra non concurrit ministerium, nisi simul asserere velimus, huic quoque concursum deberi in exercitio *iuris territorialis*, vnde potestas hæc dependet. Quando principes, vt alii, agit, iure *imperii ciuilitatis* disponit, cuius nec plebs, nec ministerium particeps est. Non nego ecclesiam, ad instar aliorum collegiorum æqualium, quædam *privato pacto*, adornare posse, & olim etiam potuisse, postquam a republ. neglecta & derelicta erat, sed salua *inspectione* principis, qua præcauet, ne quid in detrimentum reip. ibi agatur. Sic ad ecclesiam *electiones* ministrorum ecclesiæ pertinent, naturaliter, quemodmodum alia collegia quoque præpositos sibi eligunt. Sed interest principis, vt idonei eligantur, vt electio sine turbis & factionibus fiat, ne inuitis obrudantur a Clero prædominante, quos reprobant &c. Et inde vario modo princeps circa electionem disponit. Pertinet ad ministerium officium docendi & administrandi sacra; salua rursus inspectione principis, qui *modum* docendi determinare, & *rationem* administrandi sacramenta præscribere potest, quatenus in sacris haud determinata est. Olim vbi ecclesiæ a republ. neglectæ & derelictæ erant, cognitio de causis ecclesiasticis, ordinatio liturgiarum, & dispositio de aliis quibuscunque negotiis ad totam ecclesiam, quatenus *collegium æquale* constituerebat, pertinebat, id quod omnibus *collegiis privatis* commune est. Vbi vero a republ. approbari, & publica auctoritate stabiliri ceperunt, principes ex eadem *inspectione* *suprema*, & virtute *imperii summi*, quod per totam rempubl. exercent, libertati ecclesiarum limites ponere, & prout reipublicæ conducere videbatur, negotiorum ecclesiasticorum deter-

determinationem ad se reuocare potuere. Neque vnquam ista causa destituitur, quia nimia libertas, ecclesiis relicta, semper reipubl. noxia fuit & occasionem dedit, vt status politicus in his introductus fuerit. Conf. *dissert. de praxi iur. canon. in terr. protest. c. III.*

§. IV. Altera conclusio, ex reprobato iure episcopali principum euangelicorum deducta, iura & potestatem consistoriorum concernit. Nam (I) inde refert CARPZOVIVS *lib. III. iur. supr. consist. def. 1.* necessitatem consistorium absolutam, & n. 22. ita differit: *Licet in vna eademque persona iurisdictio temporalis & ecclesiastica concurrat: attamen duplicem respectum in persona illa obseruari necesse est, non modo siquidem principis secularis, sed etiam episcopi officium sustinet, adeoque secularem vt Princeps; ecclesiasticam vero iurisditionem vt episcopus exercet; quidni ergo indistinctis iudiciis cancellaria nempe principis & consistorio episcopi.* Haussisse videtur hanc doctrinam ex MATHAEI STEPHANI *tr. de iuridict. lib. III. p. 1. c. 15.* vbi adhuc crassius philosophatur, & fere plus iuris consistorio adscribit, quam ipsi principi, quia n. 8. existimat, status imperii, cum consensu provincialium statuum & SVBDITORVM exercitium iurisditionis ecclesiasticæ OMNI MODO consistoriis demandasse. Inde (II) infert, quod exercitium iurisditionis ecclesiasticæ status imperii ad se reuocare, & causam aliquam auocare non possint, quod etiam defendit MYLERS AB EHRENBACH *de Gamolog. c. VIII. §. 7.* Quin quod (III) ex eodem errore ipsam principem consistorii subiiciant, quod consistorium totum presbyterium ecclesiæ representaret; ac ordinariam iurisditionem exerceret, nec absolute & omnino supra presbyterium princeps territorii constitui possit, cum saltim membrum eiusdem sit, qua episcopus scilicet, id quod in causis spiritualibus æque & corpore dirigatur, illudne audire teneatur, ad instar priuati alterius subiecti. Ita ratiocinatur MYLERS AB EHRENBACH *de Gamol. c. VIII. §. 8. inf.* & simul inde concludit, principes in causis matrimonialibus se iudicio consistorii sui submittere debere. Denique (IV) ex eadem doctrina vel omnis appellandi licentia a sententiis

-WAM

G

tiis

tiis consistorialibus in dubium vorari, vel ad minimum inde inferri posset, appellationem non ad *suprema tribunalia secularia* dirigendam esse, sed vnice ad principem, tanquam *episcopum*, vti in *consilio sanctiori* grauamina appellationis decidentur, cum huic ipse praesideat, & praeterea iura sacrorum in hoc consilio expediantur.

Consistoria
non sunt ne-
cessario con-
stituenda.

§. V. Has erroneas & ICTO indignas sententias peperit infauita doctrina de *iure episcopali principum euangelicorum*, quas proinde recte falsitatis arguit & perstringit excell. DN. I. S. STRYKE *de orig. & usu iurisd. eccles. c. II. §. 2. seqq.* Nam quod primam obseruationem attinet, oppido falsum est consistoria *neccessario* esse constituenda, cum omnium iudiciorum constitutio ad arbitrium principis pertineat, & de illis libere disponere possit, quatenus aliud pactis, cum statibus provincialibus initis, haud prouisum est. Frustra sane prouocatur ad duplicem respectum principis, qui mere cerebrinus est. Eadem potestas, qua iudicia secularia princeps constituit, producit quoque *consistoria*, & sic rectius ius constituendi consistoria a *superioritate territoriali*, quam a *iure episcopali*, petitur, vid. KNICHEN *de sublim. terris. iur. c. III. n. 244.* HERTIVS *de superiorit. territ. §. XIII.* Praxis quoque quorundam locorum huic sententiae accedit, cum in quibusdam locis consistoria specialia deficient, & causae ecclesiae indistincte in Cancellariis expediantur, quemadmodum Hamburgi hactenus nullum consistorium a tenatu constitutum esse, a notauit B. DN. STRYKE *in not. ad ius eccl. BRVNEM. lib. III. c. 1. §. 2.* Hoc interim non nego tutius & consultius agi quando consistoria constituuntur, cum aliis quoque causis magni momenti, vt feudalibus, forestalibus salinariis, metallicis &c. fora specialia & priuilegiata constituantur, non tamen ex *ratione necessitatis*, sed *expedientiae*. BRVNEM. *de iur. eccles. lib. III. c. 1. §. 3. in f. ZIEGLER in praefect. ad ius canon. ad rur. X. de iudic.* De cetero inde quoque fluit, falsum esse MYLERI asseritum, consistorium *ab ecclesia* dependere, cum tamen ex sententia nostratum *ecclesia imperium aut iurisdictionem* non habeat, nec *republicam* constituat. Audiamus BRVNEMAN-

MANNVM *de iure eccles. lib. I. c. 1. §. 3.* ita edifferentem: *Confistoria ordinantur in ecclesiis euangelicis a statibus imperii, quibus iurisdictio ecclesiastica competit. Ecclesia enim, qua talis, non habet iurisdictionem & vim coactiuam externam, sed internam. Sed a principibus, ut dictum, derivata est iurisdictione ad episcopos & prelatos, & quia ecclesiastica iurisdictione episcoporum Romano Catholicorum suspensa, idcirco res redit a sua prima principia: & quia ius in sacra ad principem pertinet, ideo etiam iurisdictione a principibus, & qui iura principibus habent, exercetur &c.* Hoc itaqueposito, modus exercendi istam iurisdictionem ab arbitrio principis dependere debet. Denique hoc quoque illustratur ex prima occasione, qua consistoria constituta, quam verbis MEVII p. III. *decis. 45. n. 9.* illustrabo, aientis: *Quemadmodum Saxonia initium fecit reformationis, ita etiam exemplum plerisque euangelicis dedit ecclesiasticae ordinationis. Ut itaque consistorium quoddam pro causis ecclesiasticis instituit, ita ceteri imitati idem fecerunt. Nulla autem lex vel pactio communis est, ut non nisi tali in consistorio istae causae agerentur vel iudicarentur, ut suo cuique in territorio potestas integra, ita & ordinandi exercitium episcopali iurium modus arbitrarius remansit, donec certam legem in territorio accepit, perpetuo seruandam.*

§. VI. Quae cum ita sint, per se quoque corrumpit altera obseruatio, auocationes causarum ecclesiasticarum concernens. Has quoque negat principi integras esse, GEBHARD *de potest. & regim. eccles. n. 223.* eo quod iudicia huiusmodi ecclesiastica totum presbyterium ecclesiae representent, nec absolute ad principem spectent, ut curiae mere seculares. Sed falsum utique est hoc praesuppositum, presbyterium representari per consistorium, cum presbyterio nulla iurisdictione ecclesiastica, nullum imperium sacrum competat. Iurisdictione fuit ex potestate suprema reipubl. & ita consistoria absolute ad principem spectant, prout quoque B. STRYKIVS *ad ius eccles. BRVNNEM. lib. I. c. 6. n. 11. §. 6. verb. per sua consistoria* obseruat. Quod si verum est, uti omnino est, ius quoque auocandi principi haud denegandum BRVNNEM. *in iur. eccles. lib. III. c. 10. §. 24.* ibique B. STRYKIVS,

Causae a Consistoriis auocari licite possunt.

quamuis sine iusta causa non facile exerceri debeat MEV. p. 2. *decif. 134.* Quin quod ipse CARPZOVIUS *lib. III. iur. iur. confist. def. 14.* auocationes causarum principi concessas esse; contendat, quamuis erroneam rationem, & quidem hanc addat, *quod episcopi nomine in Consistorio exerceatur iurisdictionio*, cum potius *principis*, qua talis, iurisdictionio exerceatur, & ita eo minus *ministerium S. sese ingerere possit*, quod tamen facile fieri solet, si in erroneo conceptu de principe, qua *episcopo*, substituiamus.

Princeps
consistorio
haud subia-
cet.

Quo sensu
iurisdictionio
ordinaria
consistorio
competat.

§. VII. Eadem quoque responsio conculcat prorsus obseruationem tertiam. Si enim Consistorium penitus a principe, qua tali, dependet, princeps consistorio subiectus dici nequit. Imo qui ita philosophantur, duplicem rem publicam sibi fingunt, *ecclesiasticam & secularem*, ita vt illi præsideat *presbyterium* quoddam, cuius membrum princeps est, quo nihil absurdius dici & concipi potest. Aiunt porro, *consistorii iurisdictionem esse ordinariam*, quod etiam defendit SCHILTER in *inst. iur. Canon. lib. I. tit. 5. §. 14.* Sed proposito hæc ambigua est. Nam (I) *iurisdictionio ordinaria* dicitur, quæ competit alicui *vi officii ex canone* & ita *proprio iure*, quo sensu episcopi sibi *ordinariam* iurisdictionem tribuunt *i. t. X. de offic. ordin. iudic. c. 7. eod. in 6.* non vero eius *officiales & vicarii*, quibus *consistoriales* æquiparendi sunt. (II) *Ordinaria* dicitur, quæ consuetudo more, & ordine semel a principe ita in perpetuum constituto exercetur, & extraordinem commissariis datæ opponitur. Hoc sensu consistorio tribui potest *ordinaria iurisdictionio*, quia lege perpetua in prouinciis consistoria constituta sunt, vt de *causis ecclesiasticis* ius dicant, quemadmodum hoc sensu quoque iudicia secularia iurisdictionem *ordinariam* exercent. Ast in sensu priori ordinaria iurisdictionio Consistorio tribui nequit, quia non princeps, quod tamen plerique contendunt, *sed consistorium* iura episcopalia, & quidem *independenter*, exerceret. Hoc quidem malle plurimos obseruo, qui consistoria ecclesiam repræsentare asserunt, sed iam sæpius hunc errorem reieci, cum ecclesia nullam agnoscat iurisdictionem.

§. VIII.

§. VIII. Denique vltima obferuatio quoque magni est momenti, cuius decifio ex haftenus dictis dependet. Non deeffe enim, qui appellationes a Confiftoriis ad principis tribunalia fuma improbant, patet ex HVLSEMANNI *brev. Theol. c. XIX. n. 19.* vbi ita: *Negamus poffe prouocari a iudicio ecclefiaftico legitime conftituito ad iudicium mere ciuile, fuae supremum fuae subordinatum fuerit. Eadem enim qualitas caufe fei obiecti requirit eandem qualitatem iudicis ad quocunq; tribunalia per gradus afcendetur.* Supponunt enim iurisdictionem ecclefiafticam effe toto coelo diuerfum a feculari, eandem exerceri nomine *epifcopi* vel *ecclefiae*, tribunalia autem fuprema dependere a principe, qua tali, & fecularibus tantum negotiis expediendis dicata effe. GERHARD *cit. l. n. 224.* Interim praxis plerorumque locorum refutat difsentientes, fecundum quam permiffa effe appellatio a Confiftorio ad *tribunalia principis*. In *ordin. elect. Saxon. eccl. tit. von Ober Confiftorio* difertis verbis ita cauetur: *Es foll aber doch von diefem Confiftorio fo wohl als von andern beyden, ein jeder, der fich durch deffelben Urtheil und Procefs oder fonften in andre Wege befehweret achtet, an uns oder unfere Regierung fich zu beruffen, gute Macht haben.* In *renouat. ordin. process. Magdeb. c. 43. §. 9.* ita difponitur: *Und haben wir denenjenigen, fo in caufis ecclefiafticis einer appellation benöthiget, zum beften, und damit fie fattfam gehöret werden, gnädigft bewilliget, daß iedweder, welcher in gedachter caufis ecclefiafticis über eine definitiua fententia oder Urtheil, oder durch ein interlocut, fo die Krafft einer definitiv hat, fich befehweret findet, innerhalb 10 Tagen a die publicatæ fententiae an uns unterthänigft appelliret, fchedulam appellationis bey unferer Magdeburgifchen Regierung überreichen möge.* Hanc praxin fatis conuenientem effe, probat BRVNEM. *lib. III. c. 10. §. 1.* aiens: *Confiftorium habet delegatam iurisdictionem a Maieftate feu principe: ficut ergo a delegato iudice ad delegandum iudicem appellamur, ita non dubium est, ad Maieftatem vel fuperiorem appellari poffe, cuius effe fuma etiam in facris potestas.* Approbat quoque hoc ipfum MEVIUS *p. 4. decis. 1. n. 3.* afferens; licet vbiq; iuridictio ecclefiaftica diftin-

A confiftorio appellatur ad principem eiusque iudicia fecularia.

Et fuerit a seculari, hoc tamen non complacuisse nec communem habere obseruationem, ut postquam Consistoria iudicauerunt, non nisi ad similia forma composita iudicia preuocetur, sed status imperii reseruasse & exercuisse eam libertatem, quomodo de iis iudicatum uellet; & sic aut ipsas, aut per sua tribunalia & curias de iis iudicare, & diuinis humanisque legibus conuenit.

A consistoriis recte appellatur ad suprema appellationum tribunalia principum imperii.

§. IX. Ex hactenus dictis quoque dependet decisio quaestionis, *utrum appellari possit a Consistoriis ad suprema tribunalia appellationum*, quae in his territoriiis constituta sunt, in quibus ad iudicia imperii suprema appellari nequit, & ita instar horum tribunalium sunt, si scilicet alia principis determinatio deficiat. Quod affirmandum esse iudicio. Nam (I) iam probauit, a consistoriis prouocationem ad principem eiusque curias seculares esse permissam, fallique eos, qui ad principes tanquam *episcopi* cognitionem has causas tantum deuoluendas esse existimant. (II) Suprema appellationum tribunalia in genere constituta sunt, ut nomine Principis causas appellationum expediant, & cum causarum ecclesiasticarum appellationes quoque ad principem, qua talem, dirigi debeant, qui impedit, quo minus etiam hos nomine principis expediant? Si dicis, tribunalia appellationum suprema representare principem *qua talem*, non uero *qua episcopum*, rehero, concedi posse obiectionem salua thesi, quia princeps nec *episcopus* est, nec *iura episcopalia* habet, sed *qua talis* cognoscit de causis appellationum, & ecclesiarum, & proinde quia causas appellationum in genere delegauit tribunali supremo, omnes quoque ad illud pertinent, nisi specialis exceptio vel reseruatio doceatur. Hac uero in causis ecclesiasticis non occurrit, quia regulariter in iis appellatur ad curias seculares, & quae ratio diuersitatis alias hic allegari solet, erronea omnino est, supponens, consistoria uel ab *ecclesia* dependere, uel quidem a principe, sed *qua episcopo*. (III) Accedit praxis locorum, de qua iam §. antec. dixi, cum etiam in Ducatu Magdeburgico a Consistorio ad Regimen, & ab hoc ad summum tribunal Berolinense appelletur. Sic etiam appellationis in causis ecclesiasticis a Consistoriis ad Tribunal

bunal regium Wismariense deuolui, testatur MEYVVS p. 2. *decis. 365. III. decis. 415. IV. decis. 1.* eamque praxin rationi iuris conformem esse, his probat argumentis: (I) quod vniuersaliter huius tribunalis iurisdictio in omnibus causis sine vlla exceptione fundata sit; (II) quod suspensio iurisditionis ecclesiasticæ papalis causis ecclesiasticas reduxerit in eum statum, in quo fuit, antequam has clerus papalis ad forum suum traxerit, vbi in his appellatio ad principem supremum qua talem, fuit permisse, & sic quoque ad eius summa tribunalia permitti hodie debet; (III) quod per sententiam contrariam summum immineat præiudicium, & *exemptio causarum harum e summis tribunalibus* nihil aliud sit, quam *reditus quidam ad errorem pontificium* & suspensæ iurisditionis limitationem, vtpote quæ non aliud habet præsuppositum quam istas esse *spirituales*; (IV) quod omnis ratio ad eximendum valida deficiat, postquam causa veteris exemptionis inter euangelicos sublata est, *nec supersit magis*, notanter addit *cit. decis. 365. n. 26. cur exemptio ab appellatione statuatur, quam vt VETVS ERROR recipiatur*; (V) quod nefas sit illam iurisditionis speciem dubiam facere, antequam in specie summo huic tribunali interdicta fuerit. His addo testimonium CASPARIS ZIEGLERI in *prælect. ad ius canon. ad tit. X. de iudic. vbi inf. prouocat ad consuetudines terrarum Saxonicarum; secundum has, ait. causæ ecclesiasticæ in iudicio appellationis summo, quod ex personis tantum secularibus constat, discutuntur & determinantur, vt maxime in prima instantia ab ecclesiasticis iudicibus cognitio causæ expedita fuerit.*

§. X. Noui quidem communiter illud obiici solere du-
bium, hæc tribunalia suprema esse surrogata in locum sum-
morum tribunalium imperii & consequenter eas tantum cau-
sas ad illa per viam appellationes deuolui posse, quæ alias, his
non constitutis, ad cameram vel aulicum imperii iudicium
deuolui potuissent. Iam vero tralatitium est, nec cameram
imperii, nec iudicium imperii aulicum iurisditionem ecele-
siasticam exercere, aut appellationes in his causis recipere pos-
se, adeo vt ne quidem in matrimonialibus fundata sit horum

Dubium re-
mouetur.

tri-

tribunalium iurisdictionio. Vid Excell. Dn. BODINVS *de illicita a princip. protestant. prouoc. in caus. eccles. §. 19. seqq.* Idem dubium mouit MEVIVS *p. III. decis. 45.* cum etiam tribunal regium Wismariense constitutum & surrogatum sit in locum summorum tribunalium imperii, quamuis nihilominus appellationes in ecclesiasticis recipiat. Sed recte respondet, rationem diuersitatis hic maximam adesse. Scilicet per suspensionem iurisdictionis papalis non toti imperio reddita est iurisdictionio ecclesiastica, sed tantum statibus protestantibus, adeoque hi in suis territoriis plus potestatis nacti sunt, quam alias imperio competit. Camera repræsentat totum imperium, & cum huius potestas per hanc suspensionem non sit aucta, prouocationes quoque in causis ecclesiasticis recipere non potuit. Si toti imperio reddita esset iurisdictionio ecclesiastica, sine dubio quoque Cameræ iurisdictionio in causis ecclesiasticis foret fundata. Cum vero soli status euangelici pristina iura receperunt, omnino quoque tribunalibus eorum supremis, quæ loco principis de *appellationibus* decernunt, latior & amplior potestas adscribi debet. Camera primæus suas leges sequitur, nec ab iis recedere potest, quoniam vniuersus status imperii nondum est mutatus, vt principum euangelicorum. Nec tribunalia statuum suprema surrogata sunt in *omnibus & singulis iuribus* in locum tribunalium imperii, sed dependent ex dominii territorii arbitrio; determinatione, & dispositione. Ex huius *statu & conditione* æstimanda sunt, & non ex Cameræ imperialis *qualitatibus*, quæ ex *conditione* plane *diuersa imperii* totius dependent. Breuiter: successerunt tribunalia summa statuum imperii in *locum* iudiciorum imperii summorum, sed non in eorum *ius limitatum & restrictum* ob diuersam statum *totius imperii*, & singulorum *statuum euangelicorum*.

Iurisdictionio
nis ecclesiastica
etiam participes
fieri possunt
nobiles &

§. XI. Tertia conclusio concernit *communicationem iurisdictionis ecclesiasticae*, quatenus scilicet illa nobilibus & ciuitatibus mediatis competere possit. Qui principes *episcopos* esse volunt in exercitio iurium sacrorum, nobiles rursus inhabiles

biles huius iurisdictionis iudicant, vt ne quidem *subor dinat* ciuitates me-
 per *prescriptione immemoriam* illam acquirere possint. Mi- diatæ,
 nime vero hanc sententiam cohærere, ex hactenus dictis fluit,
 quemadmodum quoque ipsi praxi repugnat, vid. Dn. LYNCKER
resp. 58. n. 10. Dn. STRYCK *ad Brunn. ius eccles. lib. II. c. 8. §.*
25. p. 459. KLOCK *vol. 1. conf. 51. n. 245. seqq. consil. 20. n. 353.*
seqq. consil. 22. n. 80. & consil. 146. Consulta fuit anno 1709.
 Mens. Dec. illustris Facult. iurid. huius loci de hac materia,
 quam copiose in responso dato explicuit, quod quia ad illu-
 strationem huius materiæ multum facit, & conclusionem
 hanc plene explicat, hic subiiciendum esse censi:

Haben die Besizer der freyen Standes-Herrschaft Königs- Facti species.
 brück die iurisdictionem ecclesiasticam in gedachter Herrschaft
 von langer Zeit exerciret, dergestalt, daß ihnen von dem Hoch-
 löbl. Ober-Unt zu Bauhen, unter welches gedachte Herrschaft ge-
 höret, niemahls Eintrag geschehen, sondern vielmehr von seibigen
 die Sachen an die igtgedachten Freyherrlichen Gerichte expresse
 remittiret, auch sonst alles dasjenige von vielen Jahren her von
 denselben frey verrichtet worden, was ad legem diocesanam
 & iurisdictionem ecclesiasticam quoad primam instantiam ge-
 zogen werden mag, gleichwohl solche iurisdiction ecclesiastica der
 Herrschaft Königs-Brück in Zweifel gezogen und vorgegeben
 werden wollen, ob könnte dergleichen niemand überlassen werden,
 weil es iura episcopalia wären, und daher gefragt wird:

- (1) Ob de concedendis sey, daß die Herrschaft Königs-Brück Quæstiones.
 in Ober-Lausniz, welche ein ordentl. besetztes iudicium hat, u.
 haben kan, die iurisdictionem ecclesiasticam omnimodam,
 iedoch nur quoad primam instantiam, exerciren möge?
 (2) Ob die Herrschaft Königs-Brück satzsam in diesen iure
 fundiret sey?
 (3) Ob ihr solches wohl de iure könne in disputat genommen
 und gar wieder entzogen werden.

Wann nun gleich bey der ersten Frage kein geringer Quæstionis
 Zweifel darüber pfeget mouiret zu werden, ob nobiles mediati primæ ratio-
 iurisdictionis ecclesiasticæ capaces seyn können, anernogen nes dubi-
 solches von vielen daher geleugnet wird, weil bereits von alten tandi.
 non

Zeiten die Clerisey allein unter die höchsten Gerichte gestanden nie
 aber vor andere Gerichte gezogen werden können *l. omnes 33. C. de Episc. & cler. l. 25. C. eod. l. 13. C. de Episcop. audient.* Da-
 hero nur durch die höchste Gerichte, als von denen *praefectis prae-*
torio, die *iurisdictio ecclesiastica* ist exerciret worden, mithin
 diese Gewohnheit, welche viele secula alt ist, billig zu beobach-
 ten seyn möchte, welche *immunitatem clericorum* der Iustinia-
 nus gleichfals bestärket, und gewolt, daß sie vor keinen andern als
 clarissimis praesidibus sich solten richten lassen. *Nov. 73. & 89. praefat.*
 Ja es hat (2) Fridericus II. die clericos nach der Zeit so sehr
 privilegiert, daß sie vor keine weltl. Gerichte gar solten gezogen
 werden, welches als ein *privilegium in corpore iuris clausum*
 nicht mag aufgehoben werden. *Auth. Statuimus C. de Episcop.* Da-
 hero von dieser Zeit die *iurisdictio ecclesiastica* allen *iudicibus*
secularibus denegirt ist, und da (3) post reformationem in ter-
 ris protestantium die *iurisdictio ecclesiastica*, so weit dieselbe
 der Pabst und Bischöffe an sich privative gezogen, per instrumen-
 tum pacis suspendiret worden, ist solches sub hoc temperamen-
 to geschæhen, vt se intra terminos cuiusque territorii contine-
 ret. *l. P. arr. V. §. 48.* Woraus man schliessen wollen, quod sta-
 tibus imperii *iurisdictio ecclesiastica* quasi ex *fiduciario con-*
tractu credita & commissa fuerit *BRUNNEM. consil. 142. n. 32.*
 ein solgl. als ein *annexum* inseparabile superioritatis territoria-
 lis zu achten, in mehrerer Erwægung (4) bekandt, quod status im-
 perii non tantum sint principes, sed etiam Episcopi, & ita du-
 plex potestas & *secularis & ecclesiastica* in vno subiecto con-
 currat, ita vt principes *iurisdictionem ecclesiasticam*, quate-
 nus sunt Episcopi, exerceant *CARPZOV. in iur. supr. Consist. lib. 1. def. 2. n. 7. seqq. MATTH. SIHEPHANI de iurisd. l. 2. p. 31. c. 7. n. 47. seqq.* Dahero (5) zu folgen scheint, daß weil solche qualität
 denen nobilibus mediatis fehlet, sie also auch die *iurisdictionem*
ecclesiasticam cum *annexis iuribus* nicht exerciren können, vt
 pote in quos non cadit superioritas territorialis. *CARPZOV*
cit. loc. def. 3. Ita vt si *inuestitura* facta sit hoc tenore, *inues-*
timus te cum iurisdictione tam sacra quam ciuili, mit allen
 Rechten und Gerechtigkeiten geistlichen und weltlichen Gerichten,
 non

non consistorii sed patronatus vel aduocatiæ ecclesiasticæ ius concedi intelligatur WEBER *de iur. Consist. c. 41.* Welches alles (6) umb desto billiger zu seyn scheint, cum hoc in honorem ministerii simul tendat, quæ prærogatiua clericis non est inuidenda CARPZOV *in iur. apr. consist. lib. 3. def. 3. n. 13. seq.* Dahero auch (7) viele sind, die angeführter Ursachen wegen so wohl die ciuitates municipales, als nobiles mediatos vor unfähig halten, die iurisdictionem ecclesiasticam zu exerciren. KLOCK *vol. 1. conf. 2. n. 393.* BRVNNEMAN. *conf. 142.* neque enim priuilegia & immunitates publico Christiani orbis suffragio clericis concessæ iure auferri diminuiue BRVNNEM. *cit. l. n. 47.* Nam hoc priuilegium præscriptione immemoriali XII. seculorum munitum, & piæ causæ tributum est: quæ autem piæ causæ intuitu data sunt priuilegia, abrogari nequeunt, præsertim cum ob bene merita clericis concessa sint IDEM *cit. l. n. 48. seqq.* Diueil aber dennoch ist angeführte Fundamenta aus solchen principiis herfließen, welche theils supponiren daß die laici iurisdictionis ecclesiasticæ gang incapaces sind, theils auch den statum controuersie nicht recht beruhren, da nicht die Frage de suprema potestate ecclesiastica, sondern nur subordinata, & quæ in prima instantia exercetur, zu formiren ist, und dahero um destoweniger applicabel seyn, zumahl (1) erronea supponiret wird, daß die Stände des Reichs non vt principes, sed vt episcopi diese iurisdictionem ecclesiasticam cum annexis iuribus exerciren, welches suppositum aus dem erroneo principio hergestossen, quod tantum Episcopis seu clericis iurisdictionis ecclesiasticæ competat, und die laici qua tales vor unfähig, dieselbe zu exerciren, gehalten werden müssen, und dahero nöthig sey, daß die principes personam episcopi annehmen müssen, ohne welche qualität sie sonst diese potestatem circa sacra nicht exerciren könnten welche Meynung doch nicht allein erronea, sondern auch denen ersten Zeiten schnurstracks zuwieder laufft, ex illo tempore enim, quo imperatores Christiani esse coeperunt, ecclesiæ negotia ex illorum nutu penderè visa sunt SOCRATES *Hist. Eccl. lib. 5. in præm.* Dahero die Käyser ex potestate

Rationes de-
cidendi
quest. I.

testate suprema, non tanquam Episcopi die iurisdictionem nicht allein selbst, sondern auch per magistratus seculares administriren lassen, und niemahls davor gehalten, daß solche allein von denen Episcopis, qua talibus, exerciret werden müsse. *l. 33. pr. C. de Episc. & Cler.* Deswegen (2) nicht wenig sind, welche diese distinction inter principem, qua talem & qua episcopum, billig verworffen, und denen statibus imperii die iurisdictionem ecclesiasticam schlechter Dings zuschreiben, quia summam potestatem politicam habent. Iudicia enim ecclesiastica, ut nunc sunt, ecclesiastica potestatis terminos notissimos excedunt, & plane heterogenea sunt, non provenientia ex potestate ecclesiastica, aut ecclesie propria sed ex potestate politica, principibus & magistratibus proprie. ZIEGLER *in prelect. ad Decret. ad Rubr. vii. de iudic.* Hac ratione episcopis & reliquis clericis iurisdictione pollentibus, tanquam subditis & ciuibus, non *ministerii* nomine, aut virtute, non iure aliquo suo, sed principum voluntate & arbitrio propter bonum publicum Reip. & ecclesie temporalis aliqua dirimendi causas & negotia competit potestas, omnisque eorum administratio & executio principis tantum nomine atque autoritatis suffulta est, cuius ei tanquam depositi cuiusdam rationem reddere, ubi & quandoque requiruntur, iure subiectionis & dependentie tenentur. Ex quo sequitur porro, iudicia istiusmodi & iudices ipsos non nisi ex principis voluntate & consensu constitui debere, cum intersit utique maiestatis civilis, selectos habere eos, qui in partem regiminis suscipiuntur. Quo ipse corrui decantata illa inter canonistas iudiciorum singularitas, & ipsa tota clericorum exemptio; sunt verba ZIEGLERI *cit. l. 1.* Dahero (3) von selbst folget, daß, weil die iurisdiction ecclesiastica potestatis supremæ civilis pars ist, solche eben so wohl denen nobilibus mediatis subordinate könne mitgetheilet werden, gleichwie in secularibus sie nicht unfähig gehalten werden, die iurisdictionem omnimodam zu exerciren, anertwogen auch die Consistoria selbst bey uns meistentheils aus laicis bestehen, auch so gar die appellaciones von denselben an solche tribunalia zu

gehen pflügen, welche bloß auch mit weltl. Personen besetzt sind. ZIEGLER *cit.* / mithin die ganze gegenseitige Meinung, von der Unfähigkeit der nobilium mediatorum auf dem falschen principio beruhe, quod laici sint inhabiles iurisdictionis ecclesiasticæ, welches doch inter protestantes billig muß verworffen werden, weil sonst die principes selbst, als welche notorisch weder Clerico noch Episcopis sind, vor unfähig erkant werden müsten, in welcher Absicht denn (4) billig bedenklich fällt, die potestatem principum in sacris ein ius episcopale oder unsere Fürsten episcopos zu nennen, als wodurch ihre Macht sehr eingeschränket wird, sie gleichwohl in der That weit mehr Gewalt haben, als man aus den iuribus episcopalibus ziehen kan. Dn. STRYK. *de iure papali princ. Euangel. c. 2. §. 2.* Dahero mit Recht dergleichen Redens-arten verworffen werden ab AVTORE *meditat. ad l. P. ad art. V. §. 48. p. 709.* Da er also schreibt; Non satis est pro dignitate negotii dicere, ius episcopale esse annexum iuris territorialis, quia enim annexa rei communiter viliori loco re ipsa habentur, itaque tutius erit, curam sacrorum inter partes potestatiuas superioritatis territorialis referri, & non inter eius annexa. Equidem possemus faciles in verbis esse, si modo re conveniremus: sed experientia nos docet, quam facile calumniis & cavillis locutiones minus propriæ & accuratæ sint expositæ. Et præterea mihi nescio quid displicuit in nomine illo iuris diocesani vel episcopalis, quod cleri dominationem sapit, a civili imperio absolutam, quin huic aliquando contrariam aut recalcitrantem. Relinquamus igitur Clero Catholico suos titulos iuris diocesani, episcopalis, & iurisdictionis ecclesiasticæ, nobis maiestas civilis imperii non adeo sordeat, vt existimemus, dignitati eius accedere aliquid posse, adiuncto iure aliquo spurio & nominis insidioso. Atque hinc non videntur mihi de principe magnifice fatis loqui, quibus ille in sua ditione Episcopus audit. Non magis sane, ac si quis eum consulem dixerat aut consiliarium &c. und obzwar (5) hieraus zu schliessen ist, daß die iurisdiction ecclesiastica denen principibus iure proprio zugehöre, mithin niemand sich derselben anmassen könne, so kan man doch solches auch von der weltl. Gerichtbarkeit in eben dem

Verstande sagen, wodurch doch nicht mag geschlossen werden, daß die nobiles mediaci derselben unfähig wären, da im Gegentheil sie tägl. damit belehret werden, und in solcher Absicht es abermahl irrig ist, daß die iurisdiction ecclesiastica subalterna, davon allein die Frage ist, ein pars purum territorialium seyn solle, ob sie wohl daraus herfließet, und gleichwie die weltliche also auch diese andern mitgetheilet werden kan, zumahl (6) die criminal-Gerichte fast wichtiger als die geistl. Gerichte zu achten, welche doch denen nobilibus conferiret, und sie derselben nicht unfähig geachtet werden, folgl. nicht abzusehen, warum sie der geistl. iurisdiction unfähig seyn solten, cum causæ ecclesiasticæ criminalibus æquiparentur. CARPZ. *Iurisp. Conssl. lib. 3. def. 54. n. 12.* PHILIPPE *ad decis. elect. 18. obs. 6. n. 9.* Daher auch (7) Exempel hin und wieder sich finden, daß auch die Land-Städte die geistl. Gerichtsbarkeit ausüben, wie denn nicht allein in der Ober- und Nieder-Lausnitz andere Herrschaften, sondern auch die so genannten Sechß-Städte solche bis dato exerciret, dergleichen die Stadt Magdeburg und Graffschafft Mansfeld ihre Unter-Consistoria haben, ferner Stralsund in Pommern, Stade im Brehmischen, und die Stadt Lüneburg derselben nie sind unfähig geachtet worden, und also was denen Städten verliehen ist, denen Herrschaften nicht verweigert werden kan, aus welcher Absicht denn (8) unterschiedliche mahl die summa imperii tribunalia pro capacitate hac gesprochen. KLOCK *vol. 1. cons. 20. n. 352. seq.* MEVIVS *p. 2. decis. 305. n. 10.* und die bewehrtesten Rechts-Lehrer solches rationibus solidissimis bestärket haben. MEV. *tit. 1. §. 3. decis. 114.* HEIGIL *consilium apud KLOCK. tom. 3. cons. 51. & tom. 1. cons. 146.* COTHMANN. *vol. 4. resp. 33.* MATTH. STEPHAN. *de iurisd. lib. 3. p. 1. c. 14. n. 119 seq.* STRVV. *in syntagm. iur. feud. c. 6. aph. 17. in f.* IO. PETR. HENRICI *de capac. civiu. municipal. iurisd. dict. eccles. BRVNNEM. iur. eccles. lib. 3. c. 1. §. 4.* LINCKIVS *de iure Episcopali c. IV. n. 104. seqq.* Wogegen denn die obmouirten dubia nichts verfangen mögen, denn quoad primam rationem dubic. ist zwar nicht zu leugnen, daß die geistl. Sachen vor die höchsten magistratus gezogen sind, gleichwohl daraus abzunehmen, daß die seculares magistratus de causis ecclesiasticis zu

Responsio ad
rationes de-
cidendi
quæst. prima.

erkennen, nicht allerding's unfähig sind, da vor dem solche Sachen nicht immediate vor die Kayser sondern vor die praesides und praefectos gehöret, in übrigen in materia iurisdictionis heutiges Tages nicht mehr ad formam antiquam iuris Romani gesehen werden mag, modernas enim de iurisdictione controuersias ex solo iure Romano componere velle absurdum æque est, quam silaniam ab asino querere velis, oleum enim & operam ita perdes, CARPZ. *in pr. crim. qu. 109. n. 6.* Dn. STRYK. *in vs. modern. tit. de iurisd. §. 1. MEV. p. 4. decis. 290.* Daher auch, quoad secundum rationem, das priuilegium Friderici II. num. mehro wenig hiewider thun kan, als in welchem die Bischöft. Gerichte bestätiget, hergegen in instrumento pacis die iurisdiction Episcoporum & papalis suspendiret, mithin die Sache in ganz andern Stand gesetzt, bey uns auch notorium ist, daß die geistl. Gerichtbarkeit durch weltl. Personen kan verwaltet werden, so gar, daß auch an ess. Orthen nicht einsten gewisse Consistoria anzutreffen sind, sondern die causæ ecclesiasticæ vor die welt. Gerichte gezogen werden, wie solches bey der Stadt Hamburg notorium Dn. STRYK. *in not. ad ius eccl. Brunn. lib. 3. c. 1. §. 2.* Dennoch niemals solches propter priuilegium Friderici II. vor unbillig gehalten ist; Jngleichen, so viel die dritte rationem dubit. betrifft, schon oben gewiesen, daß alhier die Frage nicht sey de suprema potestate circa sacra, als welche billig ein annexum inseperabile superioritatis territorialis zu achten, sondern de iurisdictione subalterna. Nec enim suspensio iurisdictionis ecclesiasticæ eam in tantum statibus imperii appropriaui, vt mediati eiusdem plane incapaces sint, sed tantum effecit, ne Catholici amplius eam exercere possint. MEV. P. 2. *Decis. 305. n. 11. 12. 13. 14.* LINCKIUS *cit. l. n. 104. inf.* quoad quartam rationem ist schon in rationibus decidendi die Unzulänglichlichkeit erwiesen, anbey gezeigt, daß man die principes protestantes nicht wohl Episcopos, noch ihnen iura episcopalia sensu proprio & adæquato zuschreiben, geschweige daraus ein bindiges argumentum machen könne, wodurch denn auch die folgende ratio dubitandi von selbstn hinweg fällt, gleichwie auch die sexta ratio dubit. nicht schließet, zumahl solches habilitatem media-

mediatorum nicht aufhebet, wann ihnen einmahl ein ius quaesitum zustehet. Neque enim hæc exemptio profecta est a singulari quadam diuina constitutione, sed introducta auctoritate ciuili, & quidem boni ciuilis obtinendi causa: Simpliciter vero clerum omnem aut etiam summos Episcopos, nequam Cæsares subdlexerunt suo atque adeo totius reipubl. iudicio. CONRING. *ad Lampad. p. 3. c. n. S. 40.* Endl. so viel die letzte rationem betrifft, so ist zwar nicht zu leugnen, daß viele contrariam sententiam defendiren, diereil aber die fundamenta contrariæ sententiæ unzulänglich sind, mag darauf wenig gesehen werden, zumahl auch BRVNEMANNVS selbst in opere posthumo *iuris ecclesiastici* sich geändert, und die protektirende Stände ihren Land-Ständen und Unterthanen keine Unfähigkeit anderer Gestalt beyzulegen mögen, denn allein ex iuris canonici dispositione, welches so wohl denen unmittelbahren als mittelbahren weltlichen Unterthanen zuwider laufft. KLOCK. *vol. 1. conf. 20. n. 357.* auch wenn die immunitas Clericorum per tot secula confirmata post instrumentum pacis etwas verfangen solte, so würde daraus folgen, daß sie denen Bischöf. Gerichten wieder übergeben werden müsse. So halten wir davor, daß die Herrschafft Königs Brück in Ober-Laufnitz, gleich andern daz selbst befindlichen Standes Herrschafften und Städten die iurisdictionem ecclesiasticam zu exerciren allerdings fähig sey. Bey der andern Frage möchte zwar eingewandt werden, daß (1) die Herrschafft Königsbrück keinen titulum concessæ iurisdictionis ecclesiasticæ vorweisen könne, ohne welchem doch keine iurisdictione contra principem defendiret, viel weniger besessen werden mag, neque enim iurisdictione sine titulo possideri potest. POST. *de manus. obs. 42. n. 33.* ALCIAT. *resp. 408. n. 7.* KNICHEN. *de iur. terris. c. 5. n. 12. seqq.* vnde & si laicus decimas possederit, non datur remedium retinendæ possessionis, nisi possessionem allegatam per titulum iustificauerit. MENOCH. *remed. 3. retin. poss. n. 589. seq.* und ob gleich (2) per præscriptionem immemorabilem die iurisdictione ecclesiastica acquiriret werden kan, so möchte es doch auch allhier an der selben manquiren, neque enim præscriptione 30. vel 40. annorum hæc iurisdictione eccle-

Decisio.

Quæstionis
secundæ ra-
tiones dubi-
tandi.

ecclesiastica præscribi potest, cum etiam regalia, ad quæ iura episcopalia pertinent, breviori spatio præscribi nequeant. BRVNNEMANN. *conf.* 142. n. 85. CÖTHMAN. *vol.* 4. *resp.* 33. n. 31. und wenn gleich (3) eine expressa concessio oder titulus vorhanden seyn sollte, möchte doch solches daher angefochten werden können, quod iurisdictio ecclesiastica concedi non possit inuitis clericis. Alia enim est ratio aliorum regalium concedendorum, in quorum concessione non vertitur ius tertii, sed hic vertitur ius clericorum, absque quorum consensu & renunciatione alienæ iurisditioni subiici nequeunt. BRVNNEM. *cit.* l. n. 87. Rationes decidendi quætionis secundæ.

Democh aber und diemeil aus denen Rechten bekandt, quod iurisditionem etiam consuetudo tribuere possit, l. 5. ff. de *iurisd. c. cum contingat.* 13. X. de *for. compet. c. dilecti* 3. X. de *arbitr.* Welches zwar die Canonisten von der iurisditione ecclesiastica nicht zugeben wollen, daß solche von einem Layen per consuetudinem solte acquiriret werden können, cum nulla consuetudine tolli possit incapacitas. GONZALEZ. TELLEZ. *ad c.* 3. n. 14. X. de *consuet.* es wird aber solche Unfähigkeit der Layen unter denen protestirenden nicht admittiret, wie ad quæst. præced. weitläufftiger ist gezeiget worden, zu schweigen, daß die pontificii solches auf unterschiedl. Art temperiren und limitiren. PETRVS DE MARCA de *concord. sacerdot. & imperii lib.* 3. c. 9. §. 6. und also um desto weniger solche Gewohnheit inter protestantes pro irrationabili gehalten werden mag. HENRICI de *capac. ciuiv. munic. iurisd. eccl.* §. 9. folgt es in thesi seine Richtigkeit hat, quod iurisdictio ecclesiastica etiam consuetudine a laicis acquiri possit, quam sententiam Dd. communiter defendunt. STEPHANI de *iurisp. lib.* 1. c. 38. n. 46. CARPZOV. *iurisp. consist. lib.* 1. def. 38. n. 7. KLOCK. *vol.* 1. *conf.* 14. n. 28. *seqq.* GAIL. 1. *obs.* 57. n. 14. WESENBEC. *ad tit. de iurisd. n.* 9. FELIN. *ad c.* 13. n. 2. X. de *for. compet.* LINCKIUS *cit.* l. n. 106. Inter superiores enim & inferiores magistratus prima iurisditionis regula esse debet, consuetudo, vbi hæc reperitur, ibi iurisdictio seruanda, nec alio iure censenda. KLOCK. *vol.* 1. *conf.* 51. n. 140. MEY. *p. 2. decis.* 305. n. 22. und es also vornehmlich hier darauf ankommt, ob solche Gewohnheit nicht allein bey der Herrschaft Königsbrück, sondern auch auf andern

dern Orten in Ober- und Nieder-Laußniß beygebracht werden
 könne, welches zu behaupten so wohl die Notorietät vollkommen-
 lich darthut, als in der Ober- und Nieder-Laußniß befindl. Stan-
 des-Herrschaften, wie auch die so genandte Sechs-Städte die
 Geistl. Gerichtbarkeit ohngehindert bishero in prima instantia
 verwaltet haben, als auch bey der Herrschaft Königsbrunn in spe-
 cie so viel actus sine vlla interruptione von so langer Zeit be-
 ständig exerciret worden, daraus iurisdiction ecclesiastica be-
 hauptet werden mag, angesehen die acta iudicialia von 80. und
 mehr Jahren Nachricht geben, daß die Pfarrer vor den Herr-
 schaftl. Gerichten sind belanget worden, wie solches aus dem vol.
 act. 32. zu ersehen, da der Schulmeister anno 1629. den Pfarrer
 und Organisten daselbst belanget, der Pfarrer sich auch da-
 selbst gestellet, geantwortet, und eine Wieder-Klage übergeben.
 Ja es weisen die vol. act. 22. befindl. acta, daß die Pfarrer auch
 so gar von Ober-Amt selbst an die Herrschaftl. Gerichte ver-
 wiesen, und die causæ ecclesiasticæ zur Entscheidung gebühren-
 der massen remittiret worden sind, wie die fol. 1. & 20. befindl.
 rescripta zeigen, mithin solche iurisdiction per scientiam & ap-
 probationem superioris bestärket worden ist, certum enim est,
 quod titulus etiam nullus & vitiosus toleratus superiore, qui
 poterat illum infirmare, per vsum & obseruantiam longissimi
 temporis confirmetur. KLOCK. vol. 1. conf. 51. n. 151. NATT. consil.
 224. n. 11. Und da der Ober-Amts-Hauptmann in angeführten
 rescriptis selbst deutlich zugestanden, daß die Sache vor die
 Herrschaftl. Gerichte gehörig, so muß solches billig pro
 publica approbatione gehalten werden, scientia enim officia-
 lium principis, ad quos illius rei cura pertinet, sufficit, cum
 eorum tollerantia pro scientia principis habeatur. KLOCK. cit.
 loc. gleichfalls ist auch bey dem Ober-Consistorio zu Dresden be-
 kant, daß man von denen Herrschaftl. Gerichten sich in zweifel-
 haften Fällen daselbst belehren lassen, solches auch per modum
 responsi geantwortet, und die Herrschaftl. Befugniß niemahls
 in Zweifel gezogen, welches auch noch weiter durch das exerci-
 tium iurium iurisdictioni ecclesiasticæ annexorum behauptet
 wird, da man über das Kirchen-Vermögen disponiret vol. act. 30.
 Leigen.

Leichen-Predigten am Sonntage abgeschaffet, die Predigten und accidentien der Geistl. eingetheilet, anbey verordnet, daß beyde Geistl. zugleich das Heil. Nachtmahl austheilen sollen. *vol. act. 21.* Item wegen Haltung der Braut-Predigten, wegen Besolbung und Opfer-Pfennige, wegen der Beicht-Kinder und Decimen, Verordnung gemacht. *vol. act. 21. fol. 13. sq.* ferner an den Pfarrer zu Schwebnik anno 1684. und anno 1693. wegen des Beicht-Stuhls und Vier-Schandtes Erinnerung gethan. *vol. act. 24.* Das gewöhnl. gewesene und dem Geistl. loco salarii gehbrige so genante Kerzen-Essen anno 1685. abgeschaffet *vol. act. 31.* Anderer in acten befindl. actuum iurisdictionis ecclesiasticae zu geschweigen, wobey denn noch dieses wohl zu ponderiren ist, daß, wann gleich bey solchen Verordnungen difficultäten sich hervor gethan, auch wohl gar appelliret worden, doch solche Befugniß weder vom Ober-Amte noch geheimten Consilio jemahls in Zweifel gezogen, sondern vielmehr darüber erkannt, und die execution denen Herrschafft. Gerichten anbefohlen worden, wie solches aus dem *vol. act. 19.* mit mehrern zu ersehen, und weil in dem daselbst befindl. casu das Hochlöbl. Ober-Amte dem rescripto decisivo in allen nicht nachkommen, sondern lieber dasselbe, was der Königs-brückischen Herrschafft zu thun anbefohlen, vor sich ziehen wollen, und man sich deswegen darüber beschwehret, ist abermahl an das Ober-Amte rescribiret und Befehl ergangen, den Pfarrer anzudeuten, daß er demjenigen, was ihm von seiner Patronin Krafft derer habenden Befugniß angezeuget würde, gebührend nachkommen solle, welches auch nachmahls in einen andern rescripto confirmiret, und diese sehr bedenkll. Clausulen darein gebrauchet worden: Als haben wir in diese Sache daß durch die Frey-Frau von Schellendorff die Geistlichen, die in unsern untern *dao* den 21. April. dieses Jahres ergangene resolution gestellte Verordnung von der Cangel abzukündigen, anzuweisen, und auf dem unvermütheten Fall der Verweigerung mit Ernst hierzu anzuhalten, mit gutem Bedacht überlassen &c. Wie denn noch ferner sehr bedenkll. hinzugehan wird: Als habet ihr diesem nach ermeldten Geistlichen, daß sie der Auflage, so die Frey-Frau hierunter an sie thut, sich

gehorsamst gemäß bezeigen, oder daß sie durch gehörige Zwang-Mittel, welche wir der Frey-Frauen eben überlassen, darzu gebracht werden sollen, ungesäumt Andeutung zu thun, &c. Wodurch man auch, *causa plene cognita*, von Seiten des geheimten Consilii der Herrschaft Königsbrück zustehende Geistl. Gerichtbarkeit agnosciere, desgl. auch nach der Zeit in *causa suspensionis* vor dem geheimten Rath geschehen ist. *vol. act. 19. fol. 45. seqq.* Bey solchen Umständen also kein *titulus* noch *prescriptio immemorialis* nöthig ist, da die *consuetudo*, die nach Sächsl. Recht binnen 30. Jahr und Tag *prescribitur* wird, vollkommenlich ja wohl 3 mahl erfüllet, und *per tot rescripta* bestätigt ist, welche an und vor sich selbst keinen *titulum* erfordert, *CARDIN. TVSCH. conclus. 300. lit. c.* Gleichwie auch *immemorialis prescriptio*, so dieser *consuetudini* allhier bejtritt, selbst kein *titul* erfordert, sondern an statt des besten *tituli* seyn mag. *COTHMAN. vol. 4. resp. 33. n. 31.* *Cum spatium temporis habeatur loco tituli legitime constituti l. 3. §. 4. de aq. & aq. plu. are. MATTH. STEPHANI de iurisd. lib. 1. c. 38. n. 33. seqq.* In übrigen, was de *consensu clericorum circa ademptionem immunitatis* angeführet worden, keinen Grund hat, anermogen ihnen dadurch kein *præiudicium* zuwächst, wenn sie in *prima instantia* vor die Herrschaftliche Gerichte, wo ihnen eben so wohl die *iustiz*, als in andern *Consistoriis* administrirt wird, stehen müssen, da ihnen doch das *beneficium appellandi* noch allemahl übrig bleibet, *curius autem præiudicium non vertitur, eius consensus minime requirendus est. l. 39. ff. de adop.* Zu geschweigen, daß hier nicht de *expressa*, sondern *tacita ademptione immunitatis*, quæ per *prescriptionem immemoriam* vel *consuetudinem contrariam* perficitur, gehandelt wird, welche *solapatientia eorum*, qui *contradicere poterant & debebant*, eingeführet wird, auch endlich es allhier an dem *consensu* nicht fehlet, indem von 80. Jahren her die Prediger sich freywillig oder die Herrschaftlichen Gerichte gestellet, nie *contradicere*, oder *fori incompetentiam* allegiret, und also *ipso facto fori competentiam* agnosciere, daher wenn gleich *consensus clericorum* nöthig wäre, es an demselben hier nicht ermangeln würde. So
ist

ist gestalten Sachen und Umständen nach die Herrschafft Königsbrück in ihren iure satzsam fundiret. Bey der dritten Frage möchte zwar eingewandt werden, daß, weil consuetudo contraria lege gehoben, also auch die Herrschafft Königsbrück per consuetudinem zukommende geistl. Gerichtbarkeit wieder cassiret werden könne. MATTH. STEPH. *de iurisdicli. Lib. 1. c. 38. n. 51.* absonderl. da ad reuocationem iurisdictionis bewogende und wichtige Ursachen zu concurriren scheinen, weil die geistl. Gerichte vor sehr wichtig gehalten, und an den meisten Orten dem Consistorio principis referiret werden, worzu noch kommen möchte, daß in der Herrschafft Königsbrück kein ordentl. Consistorium, wie in den Städten gehalten wird, mithin der Kirchen Besen zuerfordern scheint, daß die iurisdictione ecclesiastica wieder ad fontem gezogen werde. Diemeil aber dennoch die gemeine Rechts-Regul, *Rationes de-*
quod consuetudo possit tolli lege contraria, vorneml. nur von *cidendi.*
 denen Gewohnheiten zu verstehen ist, welche generaliter eingeführet, und daher als leges generales und iura communia anzusehen sind, mithin wie das ius commune, also auch dergl. consuetudines lege contraria gehoben werden mögen, *L. 32. ff. de Legib. in* Gegentheil eine ganz andere Bewandnuß in consuetudine speciali, quatenus ius singulare quibusdam personis tribuit, quæ priuilegio æquiparatur, & ita æque difficulter, vt priuilegium, tolli potest. GABRIEL *de præscript. concl. 1. n. 2.* BALDVS *lib. 4. consil. 289.* Vnde circa iurisdictionem conferendam æquiparatur consuetudo & priuilegium. BALDVS *lib. 1. cons. 49.* überdem eine solche lange Zeit althier sich findet, cuius initii non extat memoria, da von mehr als 80. Jahren beständig die iurisdictione ecclesiastica exerciret, und von anno 1629. nie derselben contradiciret worden ist, woraus denn nicht unbillig zu schliessen, daß solche schon lange vor rehtgemeldter Zeit in Schwange gewesen, und anno 1629. nicht erst ihren Anfang genommen, da sonst dieselbe ohne contradiction nicht geblieben seyn würde, ius autem per præscriptionem immemoriam acqisitum recusari nequit, GABRIEL *de præscript. concl. 1. per tot. nec moris sit imperatorii, ius quæsitum alicubi adimere l. nec*

auus. 4. C. de emanc. lib. in übrigen bey der Herrschafft Königsbrück so wohl als in den Städten ein ordentl. iudicium bestätiget ist, und also daraus kein Unterscheid mag gemacht werden. So halten wir davor, daß numehro der Herrschafft Königsbrück die iurisdictio ecclesiastica nicht könne entzogen werden, und dieses alles B. R. W.

Inuestitura
etiam fieri
potest a ma-
gistratu oppi-
dano.

§. XII. Quarta conclusio tangit doctrinam de *inuestitura* seu *institutione* clericorum: Hæc episcopo tribuitur per c. 3. X. de instit. LENKIVS de iur. episc. c. 9. n. 29. Adeoque inde concludunt, in terris protestantium hoc ius ad principes pertinere, qui per superintendentes aliosque iis adiunctos commissarios illud expedire solent. CARPZ. p. 1. iurispr. consist. def. 55. n. 2. STEPHAN. de iurispr. lib. III. p. 1. c. 17. n. 32. Annon vero etiam *senatui oppidano* per immemoriam præscriptionem acquiri possit, dubitatur? Tangit hanc quæstionem, MEVIVS lib. III. decis. 134. vbi eandem ex his rationibus negat, quod, uti ait, *institutio non congruat seculari magistratui, ut tali, sed propria sit ecclesie, & per hanc illi, cui ecclesie præcipua cura incumbit, qui est EPISCOPVS, ad cuius munus ea institutio pertinet.* Postquam autem, pergit, *Episcoporum Romano-Catholicorum iurisdictio & potestas in ecclesiis evangelicis suspensa est, illa ad principes statusque imperii rediit. Inde quatenus non est concessa illa civitatibus sui territorii, quicquid eius est, illorum redditum fuit, tanquam omnis iuris Episcopalis, usque dum de religione conveniet possessorum.* Verba adducta ostendunt, vnicè MEVIVM argumentari ex reprobato illo iure episcopali principum evangelicorum. Si magistratui seculari convenire nequit ius inuestiendi, nec principi tribui potest, quippe qui clericus haud est, nec personam *Episcopi* sustinet. Cum vero uti §. *anteced.* demonstraui, etiam *senatus oppidanus* iurisditionis, ecclesiasticæ capax sit, nec ob hoc iure excludendus est, quod titulo idoneo acquisiuit. Et quamvis in ipsa inuestitura concio solennis aliæque sacra interuenire soleant, hæc tamen magistratus oppidanus æque pastoribus committere potest, uti princeps illam non per se expedit, sed per su-
perin-

perintendentes exerceat. Inde etiam in nonnullis locis patroni ius inuestiendi ex consuetudine obtinuerunt, quod tamen expeditur solent per personas qualificatas & idoneas, vid. Io. KOPPEN. *dec. 1. enucl. 2. n. 50.*

§. XIII. Plures adhuc eiusmodi erroneas adducere possem conclusiones, si instituti ratio permitteret, sed vnicam eamque vltimam adhuc adferre lubet. Exstructio cœmitemiorum propter *benedictionem*, ad iura episcopalia a Canonistis refertur, & hac de causa in terris protestantium consistoriis vindicari solet. CARPZOV. *lib. 11. iur. supr. consist. def. 385. n. 1.* BRVNNEMANN. *de iure eccles. lib. 1. c. VI. membr. 12. §. 20.* Porro ex hoc fundamento CARPZOV. *lib. 1. resp. 86.* definit, iurisdictionem in cœmiteriis non ad iudicem loci ordinarium, sed ad consistoria ecclesiastica pertinere, *tum quia cœmiteria non nisi ecclesia eiusque presbyteri sibi vindicant, ergo ut ecclesia ipsa, ita quoque cœmiteria ad iurisdictionem pertinent episcopalem, tum quod iurisdictione episcopi in tota diœcesi & qualibet eius parte fundata est. &c.* Sed vtrumque non immerito in dubium vocat B. DN. STRYKIVS *in vs. modern.* & quidem quod vltimam questionem attinet, ad *tit. de iurisdic. §. 22.* docet, iurisdictionem nobilis sese etiam extendere ad delicta in cœmiteriis commissa, quoad primam vero ad *tit. de religiof. §. 11.* ostendit, non opus esse consistorii consensum, si nouum quoddam cœmiterium exstruendum vel vetus ampliandum, sed solius Patroni consensum ad hoc sufficere, quia nostrates cœmiteria sine vlla *benedictione* constituunt.

GENE.

GENEROSA DN. RESPONDENTI,

S. P. D.

PRAESES.

Solida principia iuris ecclesiastici etiam in iure publico insignem praestare usum, adeo certum expeditumque esse arbitror, ut, qui sine illis ad huius doctrinam se conferunt, non possunt non in varias ambiguitates & difficultates incidere. Multum utique proficit, antiquitatum Germanicarum monumenta evolueri, statum reipublicae Germanicae imo singularum rerum publicarum in imperio nostro inde aestimare & ponderare. Leges imperii consulere, observantiam intueri, & quae alii superflua adminicula, ad studium iuris publici conferre; verum, meo iudicio, haec subsidia parum proficiunt, si iuris canonici vel potius ecclesiastici disciplinam non sortiuntur comitem, sed quod magis est, illa tanquam superflua & minus necessaria reiciunt, repudiatur negligitur. Non necesse est, huius asserti veritatem pluribus exornare rationibus, postquam disputatio Tua, Generosissime Dn. Respondens, quam publice ventilandam proposuisti, illam ex ipsis rerum argumentis adeo confirmat, adeo vindicat, ut de eo dubitandi nullum amplius locum reliqueris. Egregiam sane suscepisti operam, & reipubl. proficuum & Tibi omnino honorificam. Perspicuum enim documentum diligentiae & studiorum Tuorum eo ipso edidisti, quod non potest non patriae Tuae perquam gratissimum esse. Te enim imo etiam me, ea alui patriae, quae stultis liberalibus admodum dedita est, eorum cultores alit, quaerit, fouet, imprimis vero eiusmodi circumseptae est summi stans ministeris, velut quibusdam fulcris, qui in aulgentia singulari eos, qui Themidos delubra strenue colunt, suscipiunt & prosequuntur, cum & ipsi sacerdotes iustitiae incolui appellandi sint. Quocirca optime & prudenter fecisti, quod literis intertribus per aliquot annos adeo Te dederis, ut patriae Tuae Musi, adeo amicae, eo promtius iam inferuire queas. Gratulor Tibi eo nomine, vaueoque, ut quae hic iecisti fundamenta, sedula opera excolere & in rem reipublicae & ecclesiae veriter omni ope annitaris. Dat. d. XX. Sept. M. DCC. XII.

EO - Beg 2002

01 A 6736

ULB Halle

003 096 904

3

VD 18

240 ✓

Inches
Centimetres

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Farbkarte #13

B.I.G.

RTATIO IVRIS PVBLICI,
VA DOCTRINA

DE

EPISCOPALI
CIPVM EVAN-
LICORVM

EXAMINATVR

ET

E MAGNIFICENTISSIMO,

SIMO PRINCIPE AC DOMINO,

ERICO WILHELMO,

BORVSSIAE, MARCHIONE
RANDENB. &c. &c.

EMIA FRIDERICIANA

PRAESIDE,

HENNING. BOEHMERO,

OF. IVR. ORDINARIO,

AC PRAECEPTORE SVO COLENDO,

D. SEPTEMB. MDCCXII.

VDITORIO MAIORI,

DITORVM EXAMINI SVBMITTITVR,

A

CHRISTIANO DE BECQVER,

EQV. LVNEB.

LAE MAGDEBVRGICAE,

CHRISTIAN. GRVNERTI, ACADEM. TYPOGR.

Recusa MDCCXXXVI.

(9)